

Seznam příloh

1. Tabulkové přílohy:

Příloha č. 1	Vzdělávací činnost Školských sester de Notre Dame.....	3
Příloha č. 2	Chronologický přehled ženských řádů a kongregací, které vedly v brněnské diecézi školy a školská zařízení.....	5
Příloha č. 3	Chronologický přehled činnosti, které Kongregace Školských sester sv. Františka přijala v Českých zemích do roku 1948.....	7
Příloha č. 4	Seznam písemných pramenů z Chrudimského pedagogia, uložených ve Státním okresním archivu v Chrudimi.....	10
Příloha č. 5	Osnova Organizačního statutu Chrudimského pedagogia z roku 1919.....	12
Příloha č. 6	Srovnání Organizačních statutů Pedagogia s Organizačními statuty pro státní pedagogické ústavy.....	13
Příloha č. 7	Přehledy hodin pro 1.–4. ročník Pedagogia v Organizačních statutech z let 1895 a 1919.....	14
Příloha č. 8	Složení učitelského sboru Pedagogia v prvním školním roce 1894/1895....	15
Příloha č. 9	Složení učitelského sboru v Pedagogiu.....	16
Příloha č. 10	Vzdělání učitelského sboru v Pedagogiu.....	17
Příloha č. 11	Vzdělání školských sester sv. Františka vyučujících v Pedagogiu.....	18
Příloha č. 12	Vývoj počtu sester v komunitě v Chrudimi.....	19

2. Textové přílohy:

Příloha č. 13	Žádost, kterou napsala Antonie Lamplová biskupu Zängerle.....	20
Příloha č. 14	První stanovy Školských sester z Grazu.....	23
Příloha č. 15	Úryvky z Kongregační kroniky a z Historických materiálů.....	26
Příloha č. 16	Článek z Časopisu katolického duchovenstva 3 (1909) 237–238.....	27
Příloha č. 17	Výtah z Organizačního statutu soukromého ženského ústavu učitelského (v klášteře sv. Františka) v Chrudimi.....	28
Příloha č. 18	Výtah z dokumentu „Výroční zpráva o soukromém ústavě ku vzdělání učitelů v Chrudimi za školní rok 1894-95“.....	30
Příloha č. 19	Výtah z dokumentu „Výroční zpráva za školní rok 1902–1903“.....	32
Příloha č. 20	Rozhovor se SM. Radimou Pavlíkovou OSF.....	34
Příloha č. 21	Rozhovor se SM. Gaudiosou Povalovou OSF.....	45

Příloha č. 22	Rozhovor s paní Jarmilou Hradeckou, absolventkou Pedagogia.....	48
Příloha č. 23	Výtah ze vzpomínkového textu o SM. Elišce Pretschnerové z Kongregace Školských sester OSF.....	50
Příloha č. 24	Denní řád internátu v chrudimském Pedagogiu.....	51

3. Obrazové přílohy:

Příloha č. 25	Mapa zachycující střední školy v Českých zemích v roce 1913.....	52
Příloha č. 26	Mapa zachycující působiště Kongregace Školských sester sv. Františka v Českých zemích v letech 1888–1950.....	53
Příloha č. 27	Historické fotografie Chrudimského pedagogia.....	54
Příloha č. 28	První absolventky Chrudimského pedagogia.....	55

<u>4. Seznam zkratek uvedených v přílohách</u>	56
---	----

Příloha č. 1 Vzdělávací činnost Školských sester de Notre Dame¹

1. Šicí školy

Rok²	Místo	Rok	Místo
1860	Heřmanův Městec	1901	Vlachovo Březí
1864	Český Krumlov	1902	Loket
1871	Č. Budějovice, u Sv. Josefa	1902	Pecka
1874	Nemyšl u Tábora	1902	Zásmuky
1874	Obříství u Mělníka	1903	Příbram
1880	Vysoké Mýto	1903	Ronov nad Doubravou
1884	Dolní Beřkovice	1903	Varnsdorf u Kadaně
1885	Třešť u Jihlavy	1906	Starý Habendorf u Liberce
1887	Klatovy	1911	Vratislavice u Liberce
1888	Činěves	1912	Úšovice u Mariánských Lázní
1888	Jimramov	1913	Brno
1888	Nový Hradec Králové	1913	Lhenice
1889	Choceň	1913	Lysá nad Labem
1892	Chrast	1916	Batelov
1896	Pohled	1919	Dolní Břežany
1901	Hradiště u Blovic	1920	Jindřichovice pod Smrkem
1901	Křivoklát	1923	Hluboká nad Vltavou
1901	Stará Boleslav	1928	Vysoké Mýto

¹ Čerpáno z dokumentu: 100 let Kongregace Chudých školských sester de Notre Dame, Archiv Kongregace školských sester České Budějovice, nesign.

² Uvedené letopočty označují počátek činnosti sester v daném místě.

2. Vyšší dívčí školy

Rok ²	Místo	Škola
1863	Praha – U Sv. Anny	Čtyřtřídní hlavní soukromá česká dívčí škola
1866	Praha – U Sv. Anny	Český ženský učitelský ústav
1880	Mariánské Lázně	Pokračovací škola
1898	Sušice	Pokračovací škola
1902	Hradec Králové	Kurz pro vzdělání učitelek mateřských škol
1904	České Budějovice – U Sv. Josefa	Pokračovací kurz při měšťanské škole
1904	České Budějovice – U Sv. Josefa	Český ženský učitelský ústav
1905	Kašperské Hory	Pokračovací škola
1908	Hradec Králové	Kurz pro vzdělání industriálních učitelek
1939	Kladno	Jednoletá vyšší ženská odborná škola
1939	Praha – U Sv. Anny	Obchodní škola
1940	Praha – U Sv. Anny	Odborná škola pro ženská povolání
1946	České Budějovice – U Sv. Josefa	Nižší dívčí reálné gymnázium

3. Další výchovná a vzdělávací činnost

Začátek služby ³	Typ výchovného nebo vzdělávacího zařízení	Počet zařízení
1848–1947	Obecné školy	22
1880–1940	Měšťanské školy	12
1868–1948	Praktické dívčí školy	26
1957–1948	Jesle a mateřské školy	24
1855–1945	Opatrovny	74
1897–1946	Dětské domovy, útulky a azyly	23
1880–1945	Šírotčince	53
1934–1942	Domovy mládeže a internáty	4
1851–1945	Penzionáty	11

Mimo to sestry působily ještě na mnoha dalších místech v nemocnicích, ústavech sociální péče, sociálních zařízeních, v domovech důchodců, vedení domácností apod.

³ Uvedené letopočty vymezují období, během něhož sestry začínaly činnost v jednotlivých školách. Největší nárůst počtu působišť sester byl mezi roky 1880–1915.

**Příloha č. 2 Chronologický přehled ženských řádů a kongregací,
které vedly v brněnské diecézi školy a školská zařízení.⁴**

Název řeholního společenství	Místo působení v brněnské diecézi	V letech⁵
Řád sester Voršilek	Brno	1782–1945
Vincentky - Dcery křesťanské lásky (mateřinec Trnava)	Brno–Jundrov, Boskovice, Svitávka u Boskovic	1853–1950
Milosrdné sestry sv. Karla Boromejského (mateřinec Praha)	Brno–Líšeň, Brno, České Křídlovce (Božice u Znojma), Jihlava, Nová Říše, Dačice	1862–1950
Dcery Božského Spasitele	Znojmo	1868–1950
Dcery Božské Lásky	Brno, Perná–Kunštát na Moravě	1870–1950
Sestry sv. Kříže	Dačice, Jemnice, Brno, Nové Město na Moravě, Diváky,	1882–1950
Chudé školské sestry de Notre Dame (mateřinec Slavkov)	Slavkov	1883–1950
Milosrdné sestry III. řádu sv. Františka pod Ochranou Sv. Rodiny	Brno, Jihlava, Pozořice	1886–1950
Sestry Neposkvrněného Početí P. Marie III. řádu sv. Františka (mateřinec Přerov)	Brno, Diváky, Ždánice,	1893–1936
Sestry Neposkvrněného Početí P. Marie III. řádu sv. Františka (mateřinec Graz– Eggenberg)	Slavonice	1900–1933
Řád sester Cisterciáček	Tišnov	1901–1949
Sestry sv. Hedviky	Luka nad Jihlavou, Tasovice, Miroslav, Sedlešovice, Hodonice, Mikulov, Břežany, Fryšava (u Znojma, Hrušovany, Drnholec, Lednice, Velké Dyjákovice	1903–1950

⁴ Zpracováno podle dokumentu: KALČÍKOVÁ S. M. Immaculata Ludmila: Osmdesát let církevního školství v brněnské diecézi, Diplomová práce, Olomouc, 1996.

⁵ Letopočet označuje období působení řeholního společenství v brněnské diecézi.

Milosrdné sestry sv. Karla Boromejského (mateřinec Albrechtice)	Moravec	1908–?
Vincentky - Milosrdné sestry sv. Vincence (mateřinec Kroměříž)	Brno, Lednice, Velké Dyjákovice	1908–1938
Sestry III. řádu sv. Františka pod ochranou sv. Rafaela archanděla	Biskupice u Hrotovic, Jaroměřice–Batelov	1910–1950
Chudé školské sestry III. řádu sv. Františka (mateřinec Vöcklabruck)	Brno–Kamenná	1911–1919
Sestry sv. Cyrila a Metoděje	Brno	1911–1950
Sestry III. řádu sv. Dominika	Brno, Lomnice, Střelice, Předklášteří u Tišnova	1912–1950
Chudé školské sestry de Notre Dame (mateřinec Horažďovice)	Brno–Vídeňka, Brno–Kamenná, Jimramov, Třešť, Batelov, Třebíč, Ždánice	1912–1950
Společnost Krista Krále	Brno	1913–?
Chudé školské sestry de Notre Dame (mateřinec Mariánské Lázně)	Slavonice	1933–1938
Sestry Nejsvětější Trojice	Borotice	cca r.1934

Příloha č. 3 Chronologický přehled činností, které Kongregace Školských sester sv. Františka přijala v Českých zemích do roku 1948⁶

V letech	Místo	Činnost
1888–1950	Slatiňany	Dětská opatrovna, později mateřská školka
1888–1892	Polička	Šicí škola
1889–1894	Slatiňany	Šicí škola
1892–1914	Slatiňany	Penzionát
1894–1942 1940–1942	Chrudim Praha	Učitelství ústav pro dívky
1894–1914	Slatiňany	Pokračovací kurz pro dívky, Industriální škola, Obecná škola
1894–1914	Slatiňany	Obecná škola
1895–1906	Mariatal	Dětská opatrovna a šicí škola
1896–1960	Koclířov	Penzionát pro dívky, prázdninové pobyty dětí (do roku 1938)
1898–1940	Chrudim	Cvičná obecná škola
1898–1950	Praha	Vedení asylu císař. a královny Alžběty pro dívky na Kampě, od roku 1909 ve Vladislavově ulici
1899–1950	Nymburk	Sirotčinec
1901–1907	Chrudim	Jednoletá obchodní škola
1902–1910	Praha	Útulky sv. Josefa pro opuštěné děti na Vinohradech
1903–1914	Slatiňany	Tříletá měšťanská škola
1903–1906	Slatiňany	Hospodářský kurz ve vile hraběnky Stadionové
1905–1941 1945–1949	Praha	Dívčí gymnázium na Vinohradech
1905–1908	Dlažkovice	Dívčí penzionát
1907–1910	Červený Kostelec	Filiálka Útulny sv. Josefa v Praze
1907–1942	Praha	Dvouletá obchodní škola na Vinohradech (přesunuta z Chrudimi)
1908–1922	Praha	Jednoletý vychovatelský a industriální kurz na Vinohradech
1908–1949 1949–1966	Praha Brandýs n. L.	Útulna slepých dívek při Asylu císař. a královny Alžběty
1909–1942 1945–1949	Praha	Dívčí penzionát ve Vladislavově ulici

⁶ Zpracováno podle dokumentů: FABÍKOVÁ B., KIZEKOVÁ J., MELUCH M., RUGGIERI V.: Stoletá cesta. Dějiny Kongregace Školských sester III. regulovaného řádu sv. Františka, Roma: Generalát, 1992; Kronika Kongregace; JAKŠIČOVÁ Dana: Dcery své doby.

1909–1920	Horky n. Jiz.	Dětská opatrovna
1911–1940	Koclířov	Sirotčinec
1914–1940	Chrudim	Měšťanská škola
1914–1922	Loučeň u Nymburka	Sirotčinec a mateřská školka
1915–1950	Polička	Škola šití a výuka cizích jazyků
1915–1950	Slatiňany	Sirotčinec
1915–1928	Mnichovice	Pobočka Útulny slepých dívek na Kampě
1917–1930	Želiv	Vedení kuchyně v premonstrátském opatství
1919–1948	Praha	Vedení koleje Arnošta z Pardubic
1919–1941	Praha	Knižní apoštolát
1923–1950	Praha	Dívčí penzionát Alemanka v Břevnově
1925–dosud	Slatiňany	Ústav pro mentálně postižené děti
1926–1944 1946–1956	Opařany	Pomocná škola
1927–1966	Brandýs n. L.	Pobočka Útulny slepých dívek na Kampě
1930–1943	Praha	Nádražní misie „Margariteum“ v Lublaňské ulici
1931–1950	Mariánské Lázně	Zotavovna
1932–1950	Praha-Břevnov	Vedení domácnosti u sv. Markéty (benediktini)
1933–1942 1945–1948	Praha	Obecná škola na Vinohradech
1935–1947 1947–1950 1950–1952 1952–1958	Budeničky Chrudim Litoměřice Dlažkovice	„Ernestinum“ – pomocná škola a ústav pro slabomyslné děti
1936–1950	Ml. Boleslav	Sirotčinec manželů Klementových
1939–1949	Praha	Charita – kuchyň pro chudé
1940–1941 1941–1944	Klánovice Borotín	Charitní ústav pro slabomyslné děti
1940–1960	Koclířov	Starobinec
1942–1945	Praha a okolí	Výuka náboženství na veřejných školách – 16 sester
1942–1945	Jihlava	Vedení domácnosti na faře u sv. Jakuba
1943–1944	Praha	Jednota katolických tovaryšů – vedení kuchyně
1943–1945	Jihlava	Vedení domácnosti na faře u Panny Marie

1943–1960	Vys. Mýto	Nemocnice – chirurgie
1943–1948	Praha	Sirotčinec na Pohořelci
1944–1950	Čes. Třebová	Výuka náboženství
1944–1947	Chrudim	Nemocnice
1944–1947	Praha	Charita – ústav pro charitní ošetřovatelky
1945–1949	Praha	Penzionát v Jámě
1945–1950	Ústí n. L.	Ošetřovatelská škola České katolické Charity
1945–1950 1950–1955	Ostrov u K.V. Žampach	Charitní sirotčinec, později Domov důchodců
1945–1950	Nová Ves u Horš. Týna	Sirotčinec
1945–1950	Děčín	Dívčí penzionát
1945–1949	Praha	Dívčí domov ve Vladislavově ulici
1946–1979	Horní Grunt	Charitní Domov důchodců
1946–1949	Hrabice	Charitní domov pro slabomyslné muže
1947–1950	Brno	Penzionát a dětský útulek v Orlí ulici
1947–1962	Rokytnice	Dětská ozdravovna, později Domov důchodců
1947–1961	Vys. Mýto	Nemocnice – interna

**Příloha č. 4 Seznam písemných pramenů z Chrudimského pedagogia, uložených ve
Státním okresním archivu v Chrudimi**

Popis fondu:

Název: Řádový československý ženský ústav učitelský školských sester OSF Chrudim.
Časový rozsah: 1894–1942.

Metráž: 1,07 bm (z toho nic není zpracováno). Fond je částečně přístupný v souladu se zněním archivního zákona a dalších právních předpisů.

Archivní pomůcky: nejsou.

1. Knihy:

Název	Časový rozsah	Číslo knihy	Poznámka
Knihy nařízení	1895–1921	1	
Organizační statut	1920	2	
Konferenční protokoly	1912–1935	3	
Katalog	1895/1896	4, 5	Chybí šk. rok 1894/1895.
	1896/1897	6–8	
	1897/1898	9–12	
	1898/1899	13–16	
	1899/1900	17–21	
	1900/1901	22–26	
	1901/1902	27–31	
	1902/1903	32–36	
	1903/1904	37–40	Chybí 2. ročník.
	1904/1905	41–44	Chybí č. ročník.
	1905/1906	45–47	Chybí příprava a 1.roč.
	1906–1913	–	Chybí katalogy za 7 šk. let.
	1913/1914	48–51	
	1914/1915	52	Pouze 1. ročník.
	1915–1920	–	Chybí katalogy za 5 šk. let.
	1920/1921	53	Pouze 1. ročník.
	1921/1922	54, 55	Pouze 1. a 2. ročník.
	1922/1923	56	Pouze 1. ročník.
	1923/1924	57	Pouze 1. ročník.
	1924/1925	58	Pouze 1. ročník.
	1925/1926	59–62	
	1926/1927	63–66	
	1927/1928	67–70	
	1928/1929	71–74	
	1929/1930	75–78	
	1930/1931	79–82	
	1931/1932	83–86	
	1932/1933	87–90	
	1833/1934	91–94	
	1934–1938	–	Chybí 4 školní roky.
	1938/1939	95–98	
	1939/1940	–	Chybí 1. školní rok.
	1940/1941	99	Pouze 3. a 4. ročník.
	1941/1942	100	Pouze 4. ročník.

Maturitní protokol	1899/1900	101, 102	
	1900/1901	103	
	1901/1902	104	
	1902/1903	105	
	1903/1904	106	
	1904/1905	107	
	1905/1906	108	
	1906/1907	109	
	1907/1908	110	
	1908/1909	111	
	1909/1910	112	
	1910/1911	113	
	1911/1912	114	
	1912/1913	115	
	1913/1914	116	
	1914/1915	117	
	1915/1916	118	
	1916/1917	119	
	1917/1918	120	
	1918/1919	121	
	1919/1920	122	
	1920/1921	123	
	1921/1922	124	
	1922/1923	-	Nebyly maturity.
	1923/1924	125	
	1924/1925	126	
	1925/1926	127	
	1926/1927	128	
	1927/1928	129	
	1928/1929	130	
	1929/1930	131	
	1930/1931	132	
	1931/1932	133	
	1932/1933	134	
	1933/1934	135	
	1934/1935	136	
	1935/1936	137	Další ročníky chybí.
Kniha přihlášek do ústavu	1900–1940	138	

2. Spisový materiál: a) Pomocné knihy

Název	Čas. rozsah	Č. knihy	Čas. rozsah	Č. knihy
Podací protokol	1895–1917	139	1935–1939	142
	1917–1927	140	1939–1940	143
	1927–1934	141	1940–1942	144

b) Spisy

Název	Časový rozsah	Číslo knihy
Výroční zprávy (psané)	1894–1921	145
Osobní spisy zaměstnanců	1906–1923	146

Příloha č. 5 Osnova Organizačního statutu chrudimského Pedagogia z roku 1919⁷

Kapitola	Jednotlivé články
I. Stanovy obecné	§1-7.
II. O vzdělání přípravném a přijímání na ústav učitelský	§8, Třída přípravná: §9 A Stanovy obecné, §10 - B osnova učebná, §11 C učitelé, §12 D Zřetele didaktické, §13 Zkouška závěrečná a vysvědčení, §14 Poplatky, Kterak přijímati do ústavu §15-17.
III. O vyučování	A Učebná osnova: Náboženství §18, Nauka o vychovávání a vyučování §19 - Speciální metodiky a praktická cvičení ve vyučování, Jazyk vyučovací §20, Zeměpis §21, Dějepis a nauka občanská §22, Matematika §23, Přírodopis §24, Fysika a chemie §25, Krasopis §26, Kreslení §27, Zpěv §28, Tělocvik §29, Ženské ruční práce §30, Náboženství §31, Němčina §32, Hra na housle §33, §34 Přehled hodin, B Rozvrh hodin §35, C Metoda a učebné knihy §36, D Učebné pomůcky §37-40.
IV. O chovankách	O školní kázni §41-45, O klasifikování a vysvědčeních §46, O zkouškách dospělosti §47.
V. O učitelích	A O povinnostech učitelů §48, B O třídním §49, C O řediteli §50, D O konferenci učitelské §51.
VI. O cvičné škole	§52-59.
VII. Vnější poměry ústavu	§60
Dodatek	Vzory vysvědčení přípravné třídy, jednotlivých ročníků Pedagogia, vysvědčení dospělosti, Schválení ministerstva školství

⁷ Zpracováno podle dokumentu: Organizační statut soukromého ženského ústavu učitelského (v klášteře sv. Františka) v Chrudimi z roku 1919, Archiv OSF, nesign.

Příloha č. 6 Srovnání Organizačních statutů Pedagogia s Organizačními statuty pro státní pedagogické ústavy⁸

Co v OS Pedagogia chybí:	Co je v OS Pedagogia navíc:
OS z roku 1895 (ve srovnání s oficiálním OS z roku 1886)	
<ul style="list-style-type: none"> - přípravná třída - možnost vstoupit do posledního ročníku ústavu pro ty, kteří už absolvovali jinou střední školu - v rozvrhu hodin informace ohledně žáků různého vyznání 	<ul style="list-style-type: none"> - poplatky za výuku v Pedagogiu - cvičná škola je pětiletá
OS z roku 1919 (ve srovnání s oficiálním OS z roku 1913)	
<ul style="list-style-type: none"> - povinné náboženství ve 2.-4. ročníku a celý text ohledně výuky náboženství v jednotlivých ročnících - zmínky o Rakousko-Uherské monarchii - dovolená učitelů a ředitele - ustanovení, že v ženském učitelském ústavu má být dívčí cvičná škola 	<ul style="list-style-type: none"> - poplatky za výuku v Pedagogiu i v přípravné třídě, poplatek za maturitu - žákyně cvičné školy neplatí školné - zmínky o Československé republice, oddanosti vlasti - o možnostech spolčování žákyň - o bytech chovaneček, odkaz na vlastní
Obě verze OS (ve srovnání s oficiálními texty OS z roku 1886 a 1913)	
<ul style="list-style-type: none"> - ustanovení ohledně stipendií a podpor pro studenty - o dosazování ředitele, učitelů a suplentů na základě rozhodnutí ministerstva kultury a vyučování - o hierarchii mezi učiteli - o úvazcích a honorářích učitelů a ředitele - o jejich dovolené - o suplování ve výuce - o peněžních výdajích učitelů a ředitele - o šetření dotací - zmínka o vzájemném sdílení pedagogických zkušeností mezi učitelskými ústavami 	<ul style="list-style-type: none"> - přesné označení školy v názvu OS a na vysvědčeních - data udělení práva veřejnosti

⁸ Zpracováno na základě dokumentů: KRÁL Josef: Sbírnka říšských zákonů školských, Praha, 1894; Organizační statut ústavů ku vzdělání učitelů a učitelek veřejných škol obecných v Rakousku, Praha: Císařský královský školní knihosklad, 1913; Organizační statut soukromého ženského ústavu učitelského (v klášteře sv. Františka) v Chrudimi, in: SOkA Chrudim OSF, č. knihy 2; Organizační statut dívčího pedagogického ústavu císaře a krále Františka Josefa I. v Chrudimi, Archiv OSF, nesign.

**Příloha č. 7 Přehledy hodin pro 1.-4. ročník Pedagogia v Organizačních statutech
z let 1895 a 1919**

Přehled hodin v OS z roku 1895⁹	Počet hodin týdně			
	1. roč.	2. roč.	3. roč.	4. roč.
<u>Povinných předmětů:</u>				
Náboženství	2	2	2	2
Paedagogiky s praktickými cvičeními	-	2	5(6)	9
Vyučovacího jazyka	4	4	4	4
Zeměpisu	2	2	2	1
Dějepis	2	2	2	1
Arithmetiky a nauky o měřických tvarech	3	3	2	1
Přírodopisu	2	2	1	1
Přírodopytu	2	2	2	1
Krasopis	1	-	-	-
Kreslení od ruky	2	2	2	1
Všeobecné nauky o hudbě a zpěvu	2	2	2	2
Ženských ručních prací	2	2	2	2
Tělocviku	2	1	1	1
Celkem	26	26	27	26
<u>Nepovinných předmětů:</u>				
Jazyka německého	3	3	3	3

Přehled hodin v OS z roku 1919	Počet hodin týdně			
	1. roč.	2. roč.	3. roč.	4. roč.
<u>Povinných předmětů:</u>				
Náboženství	1	-	-	-
Paedagogiky s praktickými cvičeními	-	3	5	10
Vyučovacího jazyka	5	5	4	4
Zeměpisu	2	2	2	2
Dějepis	2	2	2	2
Počty a měřické rýsování	4	3	3	2
Přírodopisu	2/3	2/3	2	1
Fyziky s chemií	3/2	3/2	2	2
Krasopis	1	-	-	-
Kreslení	3	3	2	2
Zpěv	2	2	2	2
Ženských ručních prací	2	2	2	-
Tělocviku	2	2	2	2
Druhý jazyk zemský (němčina)	3	3	3	2
Celkem	32	32	31	31
<u>Nepovinných předmětů:</u>				
Náboženství	1	1	1	-
Hra na housle	2	2	1	1

⁹ Souhlasí s Organizačními statutech pro státní ústavy z roku 1886 a 1913.

Příloha č. 8 Složení učitelského sboru Pedagogia v prvním školním roce 1894/1895¹⁰

Jméno	Vyučovaný předmět	Z které školy v Chrudimi
Ředitel Prof. Dr. Tomáš Řehoř	Zeměpis, dějepis	Prof. c. k. reálného a vyššího gymnázia v Chrudimi
Prof. Alexander Křížek	Přírodopis	Prof. c. k. reálného a vyššího gymnázia v Chrudimi
Oldřich Koblle	Matematika, fyzika	Skut. učitel c. k. reálného a vyššího gymnázia v Chrudimi
Augustin Terš	Kreslení	Asistent c. k. reálného a vyššího gymnázia v Chrudimi
Jan Školník	Čeština	Suppl. učitel c. k. reálného a vyššího gymnázia v Chrudimi
Katecheta P. Vincenc Blažek	Náboženství	Spirituál kláštera Školních sester ve Slatiňanech
S. M. Jakoba Zahálková	Němčina a krasopis	Školní sestra
S. M. Xaverie Fürgottová	Hudební předměty	Školní sestra
S. M. Františka Hnátová	Ženské ruční práce	Školní sestra
Dr. Michal Halík	Tělověda a zdravotní věda	C. k. okresní lékař v Chrudimi
Vincencie Dalecká	Tělocvik	Učitelka měšťanské školy v Chrudimi

¹⁰ ŘEHOŘ Tomáš: Výroční zpráva o soukromém ústavě ku vzdělání učitelek v Chrudimi za školní rok 1894–1895, Chrudim, 5. srpna 1895, spis, in: SOkA Chrudim OSF, č. knihy 145.

Příloha č. 9 Složení učitelského sboru v Pedagogiu

Školní rok	Počet vyučujících					Procentuelní zastoupení				
	Prof. c.k.gym.	Civilní učitelé	Laické učitelky	Sestry odb.	Sestry ostatní	Prof. c.k.gym.	Civilní učitelé	Laické učitelky	Sestry odb.	Sestry ostatní
1894/1895	5	1	1	0	3	50	10	10	0	30
1895/1896	8	5	1	0	3	47	29	6	0	18
1896/1897	8	6	1	0	3	44	33	6	0	17
1897/1898	8	7	1	0	4	40	35	5	0	20
1898/1899	9	9	1	0	5	38	38	4	0	21
1899/1900	10	3	2	1	4	50	15	10	5	20
1900/1901	8	4	3	1	6	36	18	14	5	27
1901/1902	6	9	3	2	8	21	32	11	7	29
1902/1903	6	12	2	4	7	19	39	6	13	23
1903/1904	7	13	2	5	7	21	38	6	15	21
1904/1905	7	9	3	3	9	23	29	10	10	29
1905/1906	5	7	3	4	8	19	26	11	15	30
1906/1907	3	12	3	4	9	10	39	10	13	29
1907/1908	3	11	2	5	6	11	41	7	19	22
1908/1909	2	11	3	6	7	7	38	10	21	24
1909/1910	2	5	5	6	6	8	21	21	25	25
1910/1911	2	5	3	5	5	10	25	15	25	25
1911/1912	1	5	3	6	5	5	25	15	30	25
1912/1913	2	5	1	6	4	11	28	6	33	22
1913/1914	1	6	2	6	5	5	30	10	30	25
1914/1915	1	6	2	4	6	5	32	11	21	32
1915/1916	2	4	2	3	7	11	22	11	17	39
1916/1917	2	7	2	4	7	9	32	9	18	32
1917/1918	3	9	2	2	9	12	36	8	8	36
1918/1919	3	6	3	3	7	14	27	14	14	32
1919/1920	3	6	0	2	5	19	38	0	13	31
1920/1921	4	4	0	5	5	22	22	0	28	28
1921/1922	2	5	0	4	6	12	29	0	24	35
1922/1923	2	4	0	4	6	13	25	0	25	38
1923/1924	1	5	1	6	5	6	28	6	33	28
1924/1925	0	6	1	4	6	0	35	6	24	35
1925/1926	0	6	1	5	6	0	33	6	28	33
1926/1927	1	6	0	4	6	6	35	0	24	35
1927/1928	1	5	1	5	4	6	31	6	31	25
1928/1929	1	6	3	4	3	6	35	18	24	18
1929/1930	0	5	1	6	4	0	31	6	38	25
1930/1931	0	6	2	5	4	0	35	12	29	24
1931/1932	0	5	2	5	5	0	29	12	29	29
1932/1933	0	5	2	6	6	0	26	11	32	32
1933/1934	0	4	2	7	6	0	21	11	37	32
1934/1935	0	5	1	7	4	0	29	6	41	24
1935/1936	1	7	1	6	6	5	33	5	29	29
1936/1937	2	6	3	7	5	9	26	13	30	22
1937/1938	2	5	2	6	5	10	25	10	30	25
1938/1939	2	5	5	6	4	9	23	23	27	18
1939/1940	2	4	3	6	5	10	20	15	30	25
1940/1941	0	3	4	5	5	0	18	24	29	29
1941/1942	0	5	4	5	5	0	26	21	26	26

Příloha č. 10 Vzdělání učitelského sboru v Pedagogiu

Školní rok	Univerzita	Státní zkoušky	Způs. pro střední š.	Způs. pro měst. š.	Způs. pro industr. š.	Způs. pro obecné š.	Maturita
1894/1895	4	1	1	3	1	1	0
1895/1896	8	1	1	6	1	1	0
1896/1897	8	1	1	6	1	1	0
1897/1898	8	1	1	6	2	1	0
1898/1899	9	1	2	7	2	1	2
1899/1900	9	1	2	6	3	2	0
1900/1901	9	0	2	8	3	4	0
1901/1902	6	1	1	12	3	4	1
1902/1903	6	0	3	14	3	5	0
1903/1904	6	0	2	13	3	5	1
1904/1905	6	1	1	14	4	4	2
1905/1906	4	2	2	15	3	5	0
1906/1907	3	2	1	14	3	3	4
1907/1908	3	2	1	14	2	4	0
1908/1909	2	2	1	16	1	6	0
1909/1910	4	2	1	17	3	4	0
1910/1911	2	2	0	14	1	2	2
1911/1912	2	1	1	12	1	4	0
1912/1913	3	1	1	12	1	1	0
1913/1914	2	0	1	12	2	2	0
1914/1915	2	2	1	9	3	1	0
1915/1916	3	0	1	11	2	2	0
1916/1917	4	0	1	11	2	2	1
1917/1918	5	0	1	10	2	2	2
1918/1919	5	0	0	10	2	4	1
1919/1920	4	1	0	7	1	2	0
1920/1921	5	1	0	8	1	2	0
1921/1922	5	1	0	6	2	2	0
1922/1923	4	1	0	6	2	2	0
1923/1924	5	1	0	8	1	3	0
1924/1925	4	1	0	7	1	4	0
1925/1926	4	1	0	8	1	4	0
1926/1927	4	1	0	6	2	3	0
1927/1928	4	0	0	6	3	3	0
1928/1929	5	0	1	5	3	2	0
1929/1930	5	0	1	5	2	2	1
1930/1931	5	0	1	6	2	2	1
1931/1932	5	0	1	6	2	3	0
1932/1933	6	0	2	6	2	4	0
1933/1934	7	0	2	5	2	4	0
1934/1935	6	0	2	5	1	4	0
1935/1936	6	1	2	5	1	5	0
1936/1937	9	1	2	7	0	3	0
1937/1938	7	0	2	7	0	3	0
1938/1939	7	0	1	9	0	4	0
1939/1940	4	0	1	9	0	5	0
1940/1941	10	0	0	6	0	1	1
1941/1942	11	0	0	6	0	1	1

Příloha č. 11 Vzdělání školských sester sv. Františka vyučujících v Pedagogiu

Školní rok	Univerzita	Státní zkoušky	Zpús. pro střední š.	Zpús. pro měst. š.	Zpús. pro industr. š.	Zpús. pro obecné š.	Maturita
1894/1895	0	1	0	0	2	0	0
1895/1896	0	1	0	0	2	0	0
1896/1897	0	1	0	1	1	0	0
1897/1898	0	1	0	1	2	0	0
1898/1899	0	1	0	0	3	0	2
1899/1900	0	1	0	0	3	1	0
1900/1901	0	0	0	1	4	3	0
1901/1902	0	1	0	1	4	3	1
1902/1903	0	0	1	3	3	4	0
1903/1904	0	0	1	2	3	4	1
1904/1905	0	0	0	3	4	3	2
1905/1906	0	0	1	4	3	4	0
1906/1907	0	0	0	4	3	2	4
1907/1908	0	0	0	5	2	4	0
1908/1909	0	0	0	6	1	6	0
1909/1910	0	0	0	7	3	2	0
1910/1911	0	0	0	7	1	2	1
1911/1912	0	0	0	7	1	2	0
1912/1913	0	0	0	9	1	1	0
1913/1914	0	0	0	8	2	1	0
1914/1915	0	1	0	5	3	1	0
1915/1916	0	0	0	6	2	2	0
1916/1917	0	0	0	6	2	2	1
1917/1918	0	0	0	5	2	2	2
1918/1919	0	0	0	5	2	2	1
1919/1920	1	0	0	3	1	2	0
1920/1921	2	0	0	5	1	2	0
1921/1922	2	0	0	4	2	2	0
1922/1923	2	0	0	4	2	2	0
1923/1924	2	0	0	6	1	2	0
1924/1925	1	0	0	5	1	3	0
1925/1926	1	0	0	6	1	3	0
1926/1927	1	0	0	4	2	3	0
1927/1928	1	0	0	4	3	1	0
1928/1929	0	0	0	4	3	0	0
1929/1930	2	0	0	4	2	1	1
1930/1931	1	0	0	4	2	1	1
1931/1932	1	0	0	5	2	2	0
1932/1933	2	0	0	5	2	3	0
1933/1934	3	0	0	5	2	3	0
1934/1935	2	0	0	5	1	3	0
1935/1936	2	0	0	5	1	4	0
1936/1937	3	0	0	7	0	2	0
1937/1938	3	0	0	5	0	3	0
1938/1939	2	0	0	6	0	2	0
1939/1940	2	0	0	6	0	3	0
1940/1941	3	0	0	5	0	1	1
1941/1942	3	0	0	5	0	1	1

Příloha č. 12 Vývoj počtu sester v komunitě v Chrudimi

Školní rok	Učitelky	Ostatní sestry	Celkem
1894/1895	3	0	3
1895/1896	3	0	3
1896/1897	3	0	3
1897/1898	4	0	4
1898/1899	5	7	12
1899/1900	5	17	22
1900/1901	7	13	20
1901/1902	10	16	26
1902/1903	11	18	29
1903/1904	12	21	33
1904/1905	12	19	31
1905/1906	12	15	27
1906/1907	13	18	31
1907/1908	11	21	32
1908/1909	13	21	34
1909/1910	12	23	35
1910/1911	10	24	34
1911/1912	11	19	30
1912/1913	10	18	28
1913/1914	11	18	29
1914/1915	10	26	36
1915/1916	10	24	34
1916/1917	11	23	34
1917/1918	11	18	29
1918/1919	10	20	30
1919/1920	7	16	23
1920/1921	10	14	24
1921/1922	10	12	22
1922/1923	10	12	22
1923/1924	11	20	31
1924/1925	10	22	32
1925/1926	11	19	30
1926/1927	10	15	25
1927/1928	9	19	28
1928/1929	7	27	34
1929/1930	10	26	36
1930/1931	9	30	39
1931/1932	10	31	41
1932/1933	12	26	38
1933/1934	13	21	34
1934/1935	11	26	37
1935/1936	12	25	37
1936/1937	12	26	38
1937/1938	11	27	38
1938/1939	10	30	40
1939/1940	11	34	45
1940/1941	10	0	0
1941/1942	10	0	0

Příloha č. 13 Žádost, kterou napsala Antonie Lamplová biskupu Zängerle

Antonie Lamplová se obrací v září 1841 na biskupa Zängerle a předkládá mu svůj plán založení nového společenství. Činí to jménem všech 6 dívek, které pracují ve škole a prosí, aby směly žít zbožným životem v církevně schváleném společenství podle řehole Třetího řádu, k němuž už všechny náležejí. Tato prosebná žádost je "Magna charta" Kongregace a zní:¹¹

VAŠE KNÍŽECÍ MILOSTI !

Nejposlušněji podepsaná majitelka soukromé školy ve Štýrském Hradci a její společně se podpisující pomocnice se v nejhlubší úctě odvažují předložit s důvěrou Vaší knížecí Milosti Vámi chované přání **založit náboženský institut pro vyučování a výchovu ženské mládeže** a nejpokorněji prosí o Váš nejmilostivější souhlas a přímluvu u světských úřadů. Nejponíženěji podepsané si dovolují Vaší knížecí Milosti krátce vyložit, co je přivedlo na zmíněnou myšlenku, které důvody je určují k jejímu uskutečnění a jakým způsobem doufají, že budou moci zamýšlené dílo vykonat.

1. Na prvním místě podepsaná prosebnice, která se již po léta věnovala celou duší krásnému povolání vzdělávat mládež, je v přítomné době majitelkou soukromé dívčí školy, jejíž ředitelkou byla minulého jara zesnulá vlastní sestra Amálie Lampelová a před touto vynikající Anna Engelová. Jak velké zásluhy o vzdělání dívčí mládeže si obě /v Pánu odpočívající/ získaly a jak splnily své těžké povolání s křesťanským sebeobětováním, daleky podlé ziskuchtivosti, je Vaší knížecí Milosti dobře známo a je také veřejným míněním jednoznačně uznáváno. Zbožnou a osvícenou horlivostí jmenovaných, kterým nemohlo chybět Boží požehnání, dospěla dívčí škola, kterou vedly, k velkému rozkvětu. V tom jí chce podepsaná ze všech sil udržet. Za tím účelem je tak šťastná, že má více právě tak vzdělaných jako zbožných panen, družek, jež jsou prodchnuty jedním duchem a jednou touhou žít z lásky k Bohu zcela péčí o vzdělání mládeže. Tato jednota ducha a úsilí se velmi potěšitelně osvědčily již po dlouhá léta, která podepsané za zmíněným účelem spolupracují v křesťanském přátelství a vyvolala také nejtoužebnější přání spojit se ještě úžeji a trvaleji a pro své povolání blahodárněji svatým poutem zbožného společenství řeholního života.

2. Vynikající důvody, o které nejponíženější prosebnice opírají svůj úmysl, jsou následující: Je už zkušenostní pravda, že spojené síly mohou více zmoci, zvláště jsou-li spojeny v Bohu, v Jehož službě se zasvěcují bezpodmínečně pro blaho lidí, vzdají-li se vlastní vůle a pozemských zájmů, odloučí-li se od světských vztahů a okolností, které tak často brzdí a ničí nejušlechtlejší podnikání. Proto v každé době náboženské společnosti vykonaly v péči o nemocné i ve vyučování velké, obdivuhodné věci a světská moc nikdy neodepřela této práci zasloužené uznání, nýbrž až do dnešního dne svěťovala vzdělávání dívčí mládeže v mnohých městech řádu voršilek, benediktinek, nebo institutu anglických panen atp. s velkým užitkem.

3. Spojení je tím nutnější, čím těžší je povolání, což beze všech pochyb platí o oboru vyučování a výchovy. Nikoli nepatrné obtíže tělesné, duševní námaha, rozmanité starosti a nesnáze s tím spojené, činí velmi žádoucí, zvláště pro dívčí pohlaví, aby učitelky byly spojeny ve svazku posvěceném a upevněném náboženstvím, mohly utěšovat a očekávat v případě onemocnění nebo i ve vysokém stáří láskyplné ošetření a péči. Tak mnohé panny /jak dokazuje zkušenost na několika případech/ se vzdaly učitelského úřadu, k němuž měly jak schopnosti, tak chuť, protože, stojíce zde samy a na sebe odkázány, nedoufaly nalézt v budoucnosti snesitelný život.

¹¹ In Sbirka OSF, 15-18.

4. Sjednocení vyučujících samo má pro vzdělání mládeže mnoho a velkých předností. Pro jednotu mají učitelky nejlepší příležitost dále se vzdělávat ve vyučovacích a vychovávacích metodách, zdokonalovat se ve svých znalostech a obohacovat své zkušenosti vzájemným sdělováním. Spojení jim dává možnost vyučovat větší počet mládeže v rozličných předmětech za nepatrné výlohy, co nejděleji na ně dohlížet a vést je ke ctnostnému životu a vlastně vychovávat.

Spojením je také co nejlépe postaráno o výchovu a dorost schopných a důstojných kandidátek učitelského povolání, které by vedly školu v témž duchu jako jejich předchůdkyně. Jen tímto způsobem /domnívají se podepsané/ lze doufat a uskutečnit, aby dobře organizovaná škola se udržela ve svém rozkvětu, neboť morální tělo vyučujících nezemře, nýbrž stále a stále se obnovuje, důvody podle nejpokornějších prosebnic by mohly být dostatečně uznány, aby smělost shora vysloveného přání byla ospravedlněna nejen Vaší knížecí Milostí, Bohem ustanoveného pastýře této církevní oblasti, nýbrž také vysokými a nejvyššími světskými úřady. Zdali nevěnuje vysoce chvalné zemské gubernium, jehož moudrost uznává blahovolně užitek náboženských institutů, jak ukázalo naposledy vskutku všeobecným souhlasem zdařilé uvedení Milosrdných sester do Štýrského Hradce, stejnou přízeň a účast projektovanému založení podobné komunity pro školství, když přece záleží na dobré výchově ženské mládeže, vzdělání křesťanských a rozumných hospodyň a matek - a od nich většinou dobré založení budoucích rodin.

Nejposlušněji podepsané mohou tím méně pochybovat, že naleznou milostivé vyslyšení pro svou záležitost, neboť povaha a způsob, v nichž si přejí se spojit v náboženskou komunitu, je prostě známa, ano přijata již na mnohých místech rakouské monarchie duchovní i světskou autoritou.

Prosebnice cítí se totiž puzeny Bohem zvolit si jako pouto svého zvolení tzv. Třetí řeholi sv. Františka Serafinského, kterou, poněvadž byla založena nejprve pro rozptýleně žijící lidi, již dávno znají a z vlastního popudu zbožnosti již dlouho podle možnosti zachovávaly. Že lze tuto řeholi s povoláním výchovné činnosti mládeže velmi dobře spojit, o tom svědčí vlastní zkušenost podepsaných a ještě více terciářských komunit, které již delší dobu působí až do dnešního dne v Hallein Salzburg, v Hall Bozen, Kaltern v Tyrolích pod jménem Regulovaných sester a jejichž požehnanou činnost pro výchovu mládeže s radostí uznává také městská moc /jmenovitě vysoké gubernium v Tyrolích/. Poněvadž podepsané tohoto císařského státu si berou za vzor již existující a chvalně vyzkoušený institut, věří tedy tím spíše, že bude hoden plné důvěry duchovní i světské vrchnosti. Co se týče podstatné ústavy jmenovaného institutu, totiž zvláštní formy společného života, okruhu působnosti povolání, poměru k duchovní a světské autoritě, přiznávají se Regulované sestry, které jsou v Tyrolích, k následujícím pravidlům, která jsou základem jejich stanov:

a/ Nejsou řádem se slavnými a nerozlučitelnými sliby, nýbrž tvoří náboženské společenství pro vyučování a výchovu ženské mládeže, přičemž /po způsobu Milosrdných sester/ vyslovují svou vážnou vůli před Bohem a církví žít a vytrvat jednoduchými sliby chudoby, čistoty a poslušnosti v komunitě podle její regule a stanov: To jim však nebrání, že podle okolností mohou vystoupit nebo být propuštěny.

b/ Nezavazují se k veřejné a obvyklé chórové modlitbě, nýbrž mají jiné méně namáhavé pobožnosti, aby měly více času a síly k své vyučovací a výchovné činnosti.

c/ Zachovávají ve svém domě, pro dobrý řád a náboženský charakter, jakousi klauzuru, která však sestrám nebrání vycházet s dovolením své představené a v doprovodu druhé sestry v záležitostech svého povolání a z jiných důvodů.

d/ Jejich oděv je podle požadavků komunity stejný a skromný, ale nikoli výslovný řeholní hábit, nýbrž podobný prostému šatu chudých počestných lidí.

e/ Chudoba, kterou slibují při své profesi, znamená, že pokud žijí v komunitě, vkládají do rukou komunity majetek, který snad s sebou přinesou nebo který ještě očekávají. Komunita jej spravuje a pečuje o slušné zaopatření jednotlivých členů s odstraněním vši hojnosti.

f/ Regulované sestry si nečiní žádný nárok týkající se časné obživy na podporu ze strany veřejného fondu, nýbrž vydrží se částečně z majetku svého patrimonium, který je dáván k dispozici těmi, jež snad něco přinesou /částečně ze školného a stravného/, které podepsaným bylo jejich žákyněmi a chovankami dosud vyplaceno. Ano, při dostačujícím a obětavém způsobu života, který prosebnice chtějí vést, doufají, že budou s to přijmout více žákyň do školy nebo do konviktu bezplatně, jak již mají zádost konat tak po mnohá léta.

g/ Předměty ženské práce, jimž podepsané v současné době vyučují a které jsou známy duchovním i světským autoritám, ponechají budoucí regulované sestry ve vyučovacím plánu, ale chtějí se snažit zároveň o opravdové vzdělávání a výchovu svých svěřenek.

h/ Co se týče učebního plánu a učebnic, zkoušek, zákonitého vzdělání a ustanovení učitelek atp., podřizují se regulované sestry úplně nejvyšším ustanovením c. k. politické ústavy způsobem, jak jich také dbají ctih. paní Voršilký.

i/ Co se týče duchovního vedení, podřizují se regulované sestry s dětinnou důvěrou a poslušností nejdůstojnějšímu knížecímu biskupskému ordinariátu a prosí zvláště Vaši knížecí Milost, aby otcovsky pečoval o náboženské potřeby, o ustanovení jejich duchovního pastýře, rovněž aby nejmilostivěji disponoval ve volbě jejich představené a vůbec řídil vše, co je potřebné a spasitelné k dokonalému konstitování nového institutu.

Tím, co bylo zde uvedeno, věří nejposlušněji podepsané, že dostatečně vyznačily předmět své prosby, plné úcty. Přejí si totiž, spojit se v náboženské společnosti, aby v duchu pokory a sebezapírání žily podle řehole Třetího řádu sv. Františka povolání výchovy mládeže a tím způsobem posvětily jednak sebe sama, jednak podporovaly co nejlépe obecné blaho. Se smýšlením nejpokornějšího podrobení se duchovní moci svého nejdůstojnějšího pastýře a zákonů světské vrchnosti prohlašují, že jsou ochotny vyhovět s radostí všem požadavkům slučitelným se svým povoláním k prospěchu církve i státu. V závěru ještě prosí Vaši knížecí Milost, která podporuje v pravdě s otcovskou a obětavou péčí vzrůst náboženských společností ve své diecézi, aby se také ujala blahovolně tohoto nového štěpu a udělila nejpokornějším prosebnicím, které budou prokazovat svou vděčnost za tuto tak velkou milost neustálými modlitbami, své biskupské požehnání.

Vaši knížecí Milosti
nejpoddanější, nejposlušnější, nejvděčnější služebnice v Kristu
Antonie Lampelová, učitelka a majitelka soukromé dívčí školy
ve městě Grazu, Neuthorgasse č. 395

Amálie Stieberová , pomocnice
Filipina Lampelová, pomocnice
Marie Schwarzlová, pomocnice
Ernestina Jautzová, pomocnice

Příloha č. 14 První stanovy Školských sester z Grazu**STANOVY SESTER TŘETÍHO ŘÁDU SV. FRANTIŠKA
ŽIJÍCÍCH V KOMUNITÁCH A VĚNUJÍCÍCH SE VÝCHOVĚ DÍVEK
OBECNĚ NAZÝVANÝCH ŠKOLSKÉ SESTRY VE ŠTÝRSKÉM HRADCI****Hlava první: O přestavené**

1. Představená se nazývá Matka a volí se ze společenství sester absolutní většinou na tři roky za předsednictví místního ordináře nebo jeho delegáta.

2. Její povinností je řídit řeholní rodinu po všech stránkách a bdít nad ní, aby se uskutečňoval speciální cíl tj. vzdělání a výchova dívek, a to s horlivostí a rozvahou. Má rovněž za úkol rozdělovat úřady a služby v jednotlivých domech, snažit se o náboženskou a odbornou přípravu učitelek. Má být dobrotivou matkou zvláště nemocných sester, jak to vyžaduje řehole.

3. K usnadnění tohoto těžkého úřadu má dvě "důvěrnice", rádkyně, které si sama odpovědně zvolí a s kterými se radí v důležitých věcech.

4. Představená s rádkyněmi má být vždy připravena vydat počet ze správy. Má mít právního poradce nebo jiného čestného muže, který by jí poradil v důležitých záležitostech Institutu.

Hlava druhá: O přijímání kandidátek

1. Kandidátky přijímá představená se souhlasem většiny sester, místního ordináře a civilní správy provincie.

2. Představená dbá svědomitě, aby kandidátky měly vlastnosti, které vyžaduje řehole. Vybere z nich zvláště ty, které by sloužily hlavnímu účelu Institutu, tj. škole, a ty, které se budou věnovat domácím pracím.

3. Kandidátky se nepřijímají bez souhlasu rodičů nebo poručníka, a to jen po dovršeném 18. roce. Majetek, který kandidátka přinese, se pečlivě spravuje a opatruje, dokud žadatelka zůstane v Kongregaci.

Hlava třetí: O noviciátě

1. Noviciát nebo doba zkoušky /formace/ trvá podle řehole rok. Na začátku noviciátu dostane kandidátka hábit.

2. Během zkoušky noviciátu podléhají zvláštnímu řízení a péči novicmistrové, která je poučuje a cvičí v duchovním a řeholním životě podle řehole a těchto statut. Noviciát nepřekáží v tom, aby se novicky vzdělávaly nebo prohlubovaly ve škol. disciplínách, ke kterým jsou speciálně určeny.

Hlava čtvrtá: O profes.

1. Po úspěšně skončeném noviciátě může být novicka připuštěna k profesi, jestliže dovršila 21. rok věku.

2. Před připuštěním k profesi se vyžaduje vyjádření komunity o vhodnosti nebo nevhodnosti. Toto se děje po šestém, osmém a dvanáctém měsíci noviciátu. Jestliže novicka dostala při skrutiniu 2/3 hlasů, připouští se k profesi bez potíží. Jestliže dostala pouze absolutní většinu, přísluší představené, aby novicku připustila, nebo nikoli.

3. Ve vlastní profesi musí sestry /podle řehole/ slíbit, že chtějí zachovávat příkázání Boží a vykonat pokání za přestupky učiněné proti řeholi /jestliže to žádají církevní představení/ a že chtějí žít v poslušnosti, chudobě a čistotě podle své řehole a stanov.

Hlava pátá: O závaznosti slibů

Sliby, které sestry skládají, jsou jednoduché a zavazují na tři roky. Po vypršení tří let se obnovují, avšak i během těch tří let se nemá odmítat vystoupení z komunity, jestliže místní ordinář dá dispens.

Co se týká slibů, které se mají zachovávat, vyžaduje se toto:

A. O poslušnosti

Všechny sestry jsou povinny "filialem" poslušností své představené, jež prýští z úcty a lásky jako k zástupkyni Boží a jako k své matce. Takovou poslušnost dosáhnou nejen tím, že se budou zdržovat reptání a zatvrzelosti, které zbavují poslušnost vší ctnosti, ale také že se zdrží od arogantního kritizování rozkazu představené a budou umrtvovat svou vlastní vůli. V tom budou často myslet na Ježíše Krista, který se ponižil a stal se poslušným až k smrti a to k smrti kříže, a "proto", jak praví apoštol - to znamená pro svou pokoru a poslušnost - byl vyvýšen a oslaven nad všechna nebesa. Tento božský příklad majíce stále na očích, sestry pilně ve všem ho následují, také i v tom, co je proti jejich přirozenému myšlení a náklonnostem, nebo jestliže se jim uloží nízké a opovrženímhodné zaměstnání /služba/. Neboť tak bude vyzkoušena poslušnost sester a zároveň bez jakékoliv škody na zdraví budou skutečnými sestrami pokání.

B. O chudobě

I když sestry i po profesi mají právo na majetek, který přinesly a o kterém v komunitě svobodně učinily testament anebo jestliže z komunity chtějí odejít, mohou celý majetek žádat zpět, přece, pokud žijí v komunitě, nemohou z vlastní vůle disponovat s penězi ani jinými statky. Nepřísluší jim bez vědomí představené cokoli přijmout, kupovat, prodávat, podržet, darovat, vyměnit apod. Také strava, oděv a zařízení sester ať je takové, jak se sluší chudým dcerám Kristovým. Jestliže jim při vykonávání úřadu přece jen něco chybí, představená jim to opatří s mateřskou dobrotou. Mimo vnější chudobu, o kterou se sestry pečlivě snaží, ať žíví v sobě ducha chudoby, ať pohrdají z celého srdce marností a pompou, ať statečně překonávají veškeré žádosti po dobrech pozemských, po veškerém pohodlí a blahobytu a ať plní své úkoly bez závisti a bez smutku v duši s velkorysou láskou k Bohu, a ne z touhy po světské odměně.

C. O čistotě

Čistotu ať ochraňují sestry s největší bdělostí jako vzácný šperk nevěsty - bez níž se K.P. nemohou líbit.

Zasvěcené zvláštní službě Boží ať utíkají před jakýmkoli zlem a praktikují zvláštní skromnost v pohledu, ve sluchu a v řeči. Pamětlivy jsouce přítomnosti Boží a sv. andělů, ať se chovají vážně při rozhovorech, zvláště se světskými lidmi /kteréžto rozhovory ať jsou co nejkratší a omezené na nejdůležitější věci/ tak, aby sloužily jiným ke vzdělání a úctě, a ne k pohoršení. Protože zdrženlivost je zvláštním darem Božím, sestry ať každý den o tento dar prosí Boha a panenskou Boží Rodičku, rovněž tak o dar vytrvalosti, aby sliby, které složily, zachovaly a aby vytrvaly ve sv. povolání věrně až do konce, a tak aby neztratily korunu zasvěcených panen.

Hlava šestá: O klausuře

1. Sestry nejsou vázány klausurou, která je předepsána v klášteřích. Přece však dveře domu ať jsou zavřeny, aby volný přístup cizích nerušil klid a pořádek v komunitě.

2. Sestrám se nedovoluje opustit dům bez svolení představené, která jim určí průvodkyni.

Hlava sedmá: O šatě

1. Šat ať drží míru střední mezi oblečením světských žen té doby a řeholním hábitem jako takovým.
2. Pro společný život a slib chudoby ať je šat všech sester stejný a jednoduchý.

Hlava osmá: O duchovních cvičeních

1. Modlitba je život duše a bez ní nelze doufat v žádný prospěch ve ctnosti ani v žádné požehnání v práci. Proto sestry ať věrně zachovávají, cokoli sv. řehole předpisuje o modlitbě, návštěvě kostela a přijímání sv. svátostí.
2. Protože komunita má za hlavní účel výchovu mládeže "ut tempori parcarcat et pectori", není společná chórová modlitba.
3. Také půst, jak řehole předpisuje, pro ty, kteří těžce pracují, rovněž i pro nemocné a slabé se může zmírnit. O tom však rozhodnou církevní představení.
4. Tím přísněji ať je zachováno silentium, které z mnoha hledisek je nepostradatelné a potřebné, jak to nařizuje řehole. Má to být jasně stanoveno v denním pořádku.
5. K obnově ducha a k utvrzení povolání vykoná každá sestra osmidenní duchovní cvičení.

Hlava devátá: O vystoupení z komunity

1. Sliby sester nezavazují na celý život. Vystoupení nebo propuštění z komunity může nastat i po složení profese.
2. Komunita může propustit sestru profesku pro morální defekt se souhlasem ordináře.
3. Jestliže některá sestra z vlastní vůle chce odejít z komunity, může dosáhnout tohoto dovolení i v rámci tříletí, na které složila sliby, se souhlasem ordináře.
4. V obou případech - propuštění nebo dobrovolného odchodu - vrátí se jí celý majetek, který přinesla.

Hlava desátá: O zachovávání stanov

1. Řehole ani statuty nezavazují pod těžkým hříchem ani pod lehkým hříchem, vyjma v těch věcech, které jinak jsou obsaženy v Božích nebo církevních příkázáních nebo ve slibech.
2. Poněvadž od zachovávání těchto statut závisí pořádek a řeholní disciplína, čtou se a vysvětlují statuty v komunitě v jednotlivých kvatembrech.
3. Aby sestry byly vhodně poučeny o zachovávání řehole a statut, to přísluší jurisdikci diecézního biskupa nebo s jeho dovolením vedení I. ř. sv. Františka, které v tomto místě má nějaký dům.
4. Zvláštní cíl komunity je vzdělávání a výchova ženské mládeže, proto sestry musí poslouchat i civilní úřady podle zákonů, které v rakouské monarchii platí pro školské instituce.

IMPRIMATUR

F. D. Buttaoni S. P. A. M.

IMPRIMATUR

J. Canali Archiep. Coloss. Vicesg
(July 15, 1843)

Příloha č. 15 Úryvky z Kongregační kroniky a z Historických materiálů

„Školské sestry neodmítnou žádné dítě pro chudobu. Komu není obtížné mírné školné, zaplatí je, kdo na ně nemá, je od něho osvobozen. I v penzionátě byly dívky, někdy každá třetí, vychovávány bezplatně. K tomu přistoupily děti v opatrovně, o něž se pečovalo celý den (na přání biskupa připojily sestry hned v prvním roce ke své škole dětskou opatrovnu). To bylo jen proto možné, že se sestry uskromnily na nejvyšší míru jak v bydlení, tak ve stravování. Nemůžeme se zbavit tiché sklíčenosti, když čteme, jak chudý byl stůl sester a jak stísněně bydlely, aby měly co nejvíce místa pro děti. Chudé děti mají přece více potřebí dobrého vzdělání, které by je připravilo pro život, nežli bohaté, které si mohou dopřát soukromou školu. Sestry však snášely tato strádání radostně.“¹²

„Novicky přicházely každý den z města, aby pomohly při práci na polích a v zahradě, a večer se opět vracely. Bylo najmuto také několik mužů a žen, ale většina práce přece jen zůstávala na sestrách. Chtěly přece šetřit, aby mohly mít živobytí levnější. (...) Vnější nesnáze ani denní péče o živobytí - počet bezplatně ošetřovaných dětí stále vzrůstal - ani smrt, která vyrvala tak mnohou mladou členku ze sesterského společenství, nemohly sestřám vzít odvahu.“¹³

„Všichni – sestry i sirotci – měli po celou dobu stravu velmi chudou a skrovnou, skoro nemastnou, ale naprostý nedostatek přece nikdy nebyl, ač představená žila v stálých úzkostech, kam ukryti to málo před častými rekvisicemi. (...) Sestry se napracovaly mnoho i o hladu a těžce na poli, ale nebylo pomoci. Sirotků v té době měly 27, vojáků invalidů v lazaretě 100.“¹⁴

„V roce 1919 a 1920 musily se sestry střídati v hlídání v hospodářství na půdě jak úrody na poli tak úrody v zahradě. Sester bylo málo, proto došlo na každou každý týden, přitom musily těžce a mnoho pracovati na poli. Vše si samy posekaly a odvozily s kravami, ano i oraly. Nikdo jim jako řeholnicím z náboženského předpojetí nechtěl pomoci a ani půjčiti stroj. Proto byly nuceny koupiti si mlátičku a vše si vymlátily. (...) Bohužel, shledaly však po vymláčení, že z naší úrody mnoho není. (...) Proto se rozhodly, že budou choditi po okolních dvorech a vesnicích prositi na sirotky.“¹⁵ (Měly 24 sirotků).

¹² Sbírka OSF, 22-23.

¹³ Sbírka OSF, 24.

¹⁴ Kronika Kongregace, 169 (rok 1917).

¹⁵ Kronika Kongregace, 206 (rok 1920).

Příloha č. 16 Článek z Časopisu katolického duchovenstva 3 (1909) 237–238.**„Může-li obec podporovati školní ústavy katolických kongregací?“**

Kongregace sester III. řádu sv. Františka založila v Chrudimi soukromý ústav pro vzdělání učitelek a uzavřela s obcí Chrudimskou na 24 léta smlouvu, dle níž se kongregace zavazuje přijati ročně do ústavu 20 dívek z Chrudimě, obec pak se zavazuje k roční subvenci per 4000 K. Smlouva ta, r. 1903 uzavřená, byla též okresním výborem schválena. Proti tomuto subvencování podal poplatník Karel K. stížnost: Překročilat' prý tímto věnováním obec Chrud. meze své působnosti, jelikož klášterní paedagogium bude přijímati jen dívky katolické a tak prý věnování to nebude na prospěch všem poplatníkům, čímž dotčeny jsou zájmy jinověrců jakožto poplatníků, když obec značný příspěvek ten dává katolicko–klerikálnímu ústavu. Všechny instance (okr. výbor, zem. výbor) zamítly tuto stížnost a také nejv. správní soud učinil tak nálezem z 29. listop. 1905 čís. 13011. Spr. soud dovozoval, že obec Chrudim není při smlouvě té vázána vyznáním dívek, jež má právo praesentovati, a také přijetí do ústavu že na podmínku tu vázáno není, takže nemá tu nikterak místa domněnka, o níž stěžovatel se opírá. „Avšak ani tehdy – tak uvažuje nejv. správní soud dále – kdyby toto obmezení mělo místa, nebyla by okolnost ta s to, aby zakládala protizákonnost v odpor vzatého rozhodnutí. Neboť zákonný obor působnosti obce není ani pozitivními předpisy zákona, ani povahou věci omezen pouze na taková opatření, jež všem členům obce jsou ku prospěchu. Vždyť na př. zřizování a udržování škol, cest, nemocnic, které již na základě zákonného předpisu v obor povinností obce patří, a ještě více četné skutky dobrovolné činnosti obce (asyly, opatrovny, ohřívárny atd.), přináší bezprostřední prospěch vždy jen těm vrstvám obyvatelstva, jež vůbec dle svých poměrů mohou se ocítiti v tom postavení, aby ústavů těch užily, a v každé obci bude zajisté značný počet poplatníků, kteří by mohli tvrditi, že jim osobně škola, obecní nemocnice, stavba cesty nebo zmíněné humanitní ústavy nikdy prospěchu nepřinesou. Na základě solidarity právních poměrů svazku obecního musí však každé o sobě obecně prospěšné opatření uznáno býti již tehdy za předmět zájmu obce a tudíž za předmět dobrovolné činnosti obce, spadající v obor jejího samostatného oboru působnosti, i když jenom části příslušníků bezprostředně jest ku prospěchu a prospěch tento celku pouze jenom prostředně prospívá, t. j. tím způsobem, že se podporují jednotlivé zájmy větší nebo menší části příslušníků obce, ku př. zvýšení jejich hospodářské síly, ulehčení výchovy a zaopatření dítek, zvýšení vzdělání, zmírnění bídy určitých, péče takové potřebujících kruhů. Viz též podobné rozhodnutí v Č. k. d. 1907, str. 206 nn.“

Příloha č. 17 Výtah z Organizačního statutu soukromého ženského ústavu učitelského**(v klášteře sv. Františka) v Chrudimi¹⁶****I. Stanovy obecné****§1**

Účelem ústavu jest vzdělati učitelské osoby, které by svými obecným i odborným věděním a uměním jakož i charakteristikami svými způsobilé byly zadostčiniti požadavkům zákonů republiky československé o školách obecných.

III. Vyučování**A. Učebná osnova****Nauka o vychovávání a vyučování****§19**

Základy psychologie a všeobecné pedagogiky se zřetelem k duševnímu vývoji dítěte. Základy logiky a všeobecné didaktiky. Dějiny výchovy a vyučování se zřetelem k dějinám českým a slovanským. Zákony a nařízení školní. Řád školní a vyučovací. Školní četba vybraných částí z děl Jana Amosa Komenského. Domácí četba pedagogických klasiků i moderních spisů a časopisů pedagogických.

Speciální metodiky a praktická cvičení ve vyučování**a) Speciální metodiky**

Cíl: Speciální metodiky předmětů školy národní jsou založeny na obecné didaktice, opírajíce se o náslechy i praktická cvičení na cvičné škole a o historický vývoj vyučování jednotlivým předmětům, umožňují, aby chovanky poznaly nynější způsob vyučování, jak je na školách národních ustálen osnovami a učebnicemi a jak se jeví v pomocných spisech metodických.

1. Metodika třídy elementární (2 hod. týdně ve 2. pololetí II. ročníku). Vylož, kterak učiti jednotlivým předmětům v prvním školním roce.

2. Metodikám jednotlivých předmětů ostatních tříd vyučuje se soustavně ve VI. ročníku.

Tyto speciální metodiky navazují na metodiku třídy elementární a jsou v těsné souvislosti s osnovami a praksí školy národní. vyučují jim učitelé jednotlivých předmětů, nebo, kde toho zvláštní poměry vyžadují, učitelé praxe po usnesení sboru.

Speciálním metodikám věnuje se z vyučovací doby, vyhrazené jednotlivým předmětům ve VI. ročníku, v češtině 2 hodiny v prvním pololetí, v matematice 1 hodina v prvním pololetí a v ostatních předmětech 1 hodina od počátku školního roku do konce listopadu.

Poněvadž krasopis není předmětem vyučovacím ve VI. ročníku ústavu učitelského, budiž stručná metodika psaní s přípravnými cviky na tabuli připojena k metodice kreslení. Za tímto účelem vyhrazuje se na to (nečitelné) kreslení ve spojení s krasopisem 1 hodina od počátku školního roku do konce prosince. Oběma metodikám vyučuje jeden učitel. Připomíná se zároveň učitelstvu, aby dbalo při psaní standardních tvarů písmen a totéž aby

¹⁶ SOKA Chrudim OSF, č. knihy 2.

bezpodmínečně vyžadovali od chovanek. (Min.v. ze dne 16.V.1920, č. 11.602, 29.V.1920, č. 43.203...nečit.)

Vedle toho budiž věnována náležitá pozornost metodice jednotlivých předmětů i v jiných třídách vhodnými poznámkami.

Praktická cvičení ve vyučování

Cíl: Chovanky necht' poznají podmínky úspěšné práce školské a cvičí se ve vyučování. *Třetí ročník* (V 1. pololetí 2 hod. týdně, ve 2. pololetí 3 hod. týdně).

1. Náslechy (hospitace). Chovanky hospitují (naslouchají) po celý rok v jedné hodině týdně. o hospitaci koná se každý týden jednu hodinu s chovankami rozprava (konference), kterou řídí učitel(ka) prakse. záznamy chovanek o hospitacích jsou zprvu podrobné, později stručné. hospitace počínají se v nejnižší třídě a pokračuje se v nich na všech stupních vyučovacích. Pokud možno, necht' hospituje – zvláště s počátku – celý ročník v téže třídě společně.

2. K náslechům přistupují ve 2. pololetí v jedné týdenní hodině krátké vyučovací pokusy chovanek hlavně ve třídě elementární. v provedení budiž přihlíženo především ke stránce formální a technické.

Čtvrtý ročník (7 hodin týdně)

Školní prakse chovanek navazuje na metodiku třídy elementární a na vyučování speciálním metodikám jednotlivých předmětů a provádí se po celý školní rok.

a) rozpravami (konferencemi) přípravnými (návodnými) (11 hod. týdně)

b) praktickým výcvikem chovanek ve škole (5 hodin týdně)

c) následnými rozpravami (konferencemi) kritickými (1 hod. týdně).

Praktický výcvik děje se samostatnými pokusy chovanek, rozdělených ve skupiny, a doplňuje se podle potřeby náslechy (nejvýše 1 hod, týdně) buď po skupinách nebo pro celý ročník. Také při pokusech mohou býti všechny skupiny někdy spojeny, shledá-li ředitel toho potřebu.

Pokusy a rozpravy skupinové řídí učitelé (učitelky) prakse ze cvičné školy. Poradě těchto skupin předsedá ředitel za povinné přítomnosti učitelů cvičných. Účelem této porady jest, aby ředitel s chovankami sdílel, co pěkného viděl při pokusech chovanek, aby k další práci je povzbudil, ale aby také znovu vytkl chyby, které ve všech skupinách a u většiny chovanek se objevují. Po této poradě mohou chovanky i do jiných skupin býti přiřazeny. (Min.výnos 26.V.1920, č. 57.147 ...) Každý(á) učitel(ka) na ústavě má právo účastniti se všech praktických cvičení a rozprav o nich.

Návod pro pokusy té které skupiny dává učitel(ka) prakse v hodině, věnované přípravné rozpravě, zpravidla v týdnu předchozím. Kritický rozbor pokusů děje se v hodině, určené konferenci následné. v obou těchto poradách pojednávatí jest i o nejdůležitějších školních událostech minulého týdne; chovanky buďte uváděny také do správy školní a seznamovány s celým oborem učitelských povinností.

Při rozpravách jest vésti chovanky k nejvyšší součinnosti a samostatnosti. Při praktických cvičeních budiž během školního roku každé chovance poskytnuta příležitost, aby se cvičila na rozličných stupních a podle možnosti ve všech předmětech. jazyku vyučovacím a počtům jest věnovati více času než ostatním předmětům. Také necht' jsou chovanky dostatečně vycvičeny ve vyučování v odděleních a necht' hospitují na školách místních i v okolí. v chovankách buď buzen vážný zájem o všechny otázky výchovy a vyučování. Nebud'ť jim dávány úkoly, které jsou ještě nad jejich síly, a nebud' jim svěřováno vyučování ve třídě málo známé. podstatnou součástí praktického výcviku jest povinný dozor chovanek ve třídách cvičné školy, a to čtvrt hodiny před vyučováním a v přestávce o 10. hodině, kde třídní učitel(ka) uvádí chovanky v různé povinnosti učitelovy.

Příloha č. 18 Výtah z dokumentu „Výroční zpráva o soukromém ústavě ku vzdělání učitelek v Chrudimi za školní rok 1894–95, kterým počal ústav život svůj“¹⁷

II. Vnitřní poměry

A. Vyučování

a) Povinné předměty:

1. Látka:

Látka učebná organizačním statutem pro ústav schválená byla ve všech předmětech probrána a nacvičena.

2. Postup:

Postup při vyučování řídil se dle osnov pro každý předmět zvláště upravovaných. Učitelé, rozdělivše sobě učivo na období měsíční, vyměřeni své zkoušeli a zkoušeti budou, aby konečně dodělali se stálého rozvrhu.

3. Četba a deklamace, úkoly:

Které články byly při četbě v jazyce vyučovacím voleny, jest patrné z příložených výkazů¹⁸. Tam vyznačeny jsou také básně a články, jimž žákyně učily se nazpaměť, rovněž udána i themata k úkolům. V matematice uvedeny jsou dle výkazu úkoly školní, vedle těchto pak, jak následuje, i příklady k úkolům domácím, jež dávány byly, jak předepsáno, každého téhož dne. Příklady jsou vždy tak voleny, aby na nich zopakována byla látka, jakož aby úkoly sledem svým byly obrazem postupu, jakým vyučování se dělo. Při domácích pracích dávány byly též úkoly z geometrického rýsování, které byly na zvláštních rysech provedeny a výkladem v sešitech doprovázeny. Rozvrh úkolů na jednotlivé dny upravil se tak, aby na jeden den jen jedna školní práce připadla, nebo jen jedna domácí úloha byla odvedena.

4. Methoda:

Starostí učitelů a učitelek všech bylo, aby užili metody pro ten který předmět vhodné a učivu právě předváděnému přiměřené. Výklad jich byl jasný a srozumitelný, názory, pokusy a kresbami podporovaný. Přehledy opakováním probrané látky i možným srovnáváním vštěpovali v paměť, aby utkvělo vše, co bylo pochopeno. Častěji i ve výklad kladenými otázkami hleděli žákyně nejen v pozornosti udržovati, ale i k součinné samostatnosti naváděti. Pokud pak ve všem nepovedlo se jim, aby vyučující jednotlivým předmětům žákyním spolu byli vzorem, jak by ony samy jako učitelky vésti si měly, sluší přičísti navrub mnoho tomu, že teprve prvním rokem na ústavě učitelském působili. Avšak i k tomu pilně se přihlíželo a dařilo se.

5. Prospěch:

Výsledečný prospěch viděti lze z tabellárního výkazu v příloze.

6. Výcvik hudební:

O důkladnější výcvik ve hře na piano a na housle postaráno bylo tím, že se kandidátky i mimo školní hodiny cvičily, přičemž školské sestry Xaverie Fürgottová, Jakoba Zahálková a Františka Hnáťová v dozoru se střídaly. Ani zpěv kostelní nebyl zanedbáván, ačkoli pro letošní rok nebyl výcvik tu zvláště možný, neboť kandidátky jsou počtem ještě slabé, obcovaly službám Božím v neděli a ve svátek spolu s jinými školami. Při Te Deum však provedly zpívanou mši svatou všecky sborem s dovedností chvály hodnou.

¹⁷ ŘEHOŘ Tomáš: Výroční zpráva o soukromém ústavě ku vzdělání učitelek v Chrudimi za školní rok 1894–95, Chrudim, 5. srpna 1895, spis, in: SOKA Chrudim OSF, č. knihy 145. Jsou uvedeny pouze vybrané statě, které se týkají obsahu a metod výuky a učitelského sboru.

¹⁸ Tyto výkazy bohužel nejsou k dispozici, neboť text výroční zprávy byl pouze konceptem k čístopisu, který byl zaslán na příslušný školský úřad.

7. Tělocvik:

Při vyučování tělocviku mnohé naskýtaly se překážky pro skrovnost místností jakož i pro úplný nedostatek cvičiště. Než i tomu bude v nově najatých místnostech odpomoženo. Přes to vše učitelka tělocviku Vincencie Dalecká dovedla překážky ty zdatně přemáhati, užívajíc místa ku cvičením prostým sebemenšího výhodně a prospěšně.

b) Předmět nepovinný: Jazyk německý

Jazyku německému učily se všechny kandidátky s prospěchem skoro chvalitebným. hojně bylo užíváno německé konverzace, jen tu a tam z nutné potřeby bylo pomáháno jazykem vyučovacím. Pravda jest, že některé kandidátky vládnu daleko lépe jazykem německým, než větší počet druhých, toho příčinu však hledati sluší v poměrech mimo školu. Úkoly a články, jimž chovanky nazpaměť se učily, jsou vyznačeny v příloze.

B. Působení učitelského sboru:

Všickni učitelé a všechny učitelky bez rozdílu byli si vždy vědomi posvátnosti úřadu učitelského. Svědomitým vykonáváním povinností svých, pečlivou přípravou, jakož i horlivostí při vyučování rozněcovali upřímnou u žákyň snahu, aby vážnost, důležitost i zodpovědnost učitelského povolání vnímajíce – přípravu vykonali k budoucímu stavu opravdovou, důstojnou a hotovou. Co do způsobův a dovedností, s jakou si jednotliví učitelé a jednotlivé učitelky vedli, aby učivo rozumem pochopené a srdcem pojaté stalo se trvalým majetkem a říditkem žákyň, stává arci rozdíl u jednotlivých členů sboru, založený jednak na individualitě samé, jednak na rozličné přípravě k úřadu učitelskému a delší nebo kratší školské praxi. Ale i tu rozdíl mezi učiteli c.k. reálného a vyššího gymnasia s jedné, mezi katechetou a učitelkami s druhé strany, jakož i docentem tělovědy a zdravotědy, jemuž praxe školní scházela, vyrovnával se stejnou vroucí snahou, aby působilo se ku blahu nově založeného ústavu. Laskavým chováním a přiměřeným taktem dovedli si všickni členové sboru zjednati úctu a poslušnost žákyň, mezi sebou pak žili vždy v kollegiální svornosti a dobré shodě.

Příloha č. 19 Výťah z dokumentu „Výroční zpráva za školní rok 1902–1903“¹⁹**II. Vnitřní poměry****A. Vyučování****a) Povinné předměty:****1. Učivo:**

Učivo bylo ve všech předmětech každého ročníku i ve třídě přípravné dle schválených učebních osnov probráno a nacvičeno. Rovněž tak i na cvičné škole.

2. Postup:

Učitelé rozdělili sobě učivo v jednotlivých předmětech na měsíční období, co pak z něho v každé hodině probrali, zaznamenávali do třídních knih.

3. Četba, deklamace, úlohy:

Které články z jazyka vyučovacím byly čteny (viz příloha, která není ...) články memorované, rovněž i úlohy, k nimž byla vybírána látka za různých oborů a ze skutečného života a probírány postupně všechny tvary stylistické.

Rozvrh úkolů na jednotlivé dni v témdu byl stanoven na začátku každého semestru.

4. Methoda:

Po většině střídali učitelé dle potřeby metody všeho druhu. Názorem a indukcí předváděli učivo nové, vyvozovali poznatky methodou genetickou, shrnovali a opakovali látku methodou syntetickou a synkretickou. Hojně užíváno bylo formy tázací a vyvozovací, ale i krátkými a delšími přednáškami předváděny vzory pěkného souvislého vyprávění. Kandidátky měly též příklad na učitelích, kteří tu a tam pomůcku učebnou sami pořídili, jak snadným a laickým způsobem jednoduchý přístroj fyzikální, tabulka, mapa, předloha k ručním pracím zjednatí se může. K potřebám praktického života přihlíželo se neustále, nad to však nespuštěn zřetel ideální výchovy.

Náslechy, pokusy, výstupy: Kandidátky II. roč. dozíraly ve II. sem na chodbách a vyváděly žáčky cvič. školy ze školy; kand. III. roč. činily tak v I. sem.; ve II. pak pozorovaly žáčky ve třídách a vedly dozor při službách božích v budově školní a před ní a vůbec kdy toho byla potřeba. Kand. téhož roč. naslouchaly všechny hromadně ve všech třídách cvič. školy střídavě, o pozorování svém podávaly hospitační zprávy, které předkládaly cvič. učitelkám popř. katechetovi. v konferencích v pondělí od 11.–12. hodiny konaných za přítomnosti ředitele upozorňovaly se, v čem nedostatečně a pochybně nazíraly i dávány jim potřebné návody a vysvětlení, přičemž vždy vedeny byly k samostatnému (nečitelné) přemýšlení. Častěji jedna z nich jako učitelka vyučovala ostatní napodobujíc učitelku cvičnou. Ve II. běhu konaly mimo to pokusy ve tř. I., v nichž se za dobu tu nejen vystřídaly, ale některé i pokusy opakovaly. o pokusech pojednáváno bylo krátce od cvič. učitelky vždy po téže hodině. o pokusech těchto bylo rovněž v týdenních poradách uvažováno.

Kand. IV. roč. konaly pokusy ve 3 odděleních, která se současně v jednotlivých třídách střídala. Dvakrát v témdu vystupovaly postupně v jednotlivých třídách. Výstupům těm byly vždy všechny přítomny. v konferencích konaných vždy v úterý od 10.–12. hodině vedením ředitelovým a za přítomnosti odbor. učitele, dotyčné cvič. učitelky i jiných cvič. učitelek podle toho jak (čas) kdy měly bylo o výstupech parlamentárně jednáno. V první

¹⁹ Ředitelství dívčího paedagogia císaře a krále Františka Josefa I.: Výroční zpráva o dívčím paedagogiu císaře a krále Františka Josefa I. v Chrudimi za školní rok 1902–1903, Chrudim, 18. června 1903, spis, in: SOkA Chrudim OSF, č. knihy 145. Jsou uvedeny pouze vybrané části týkající se obsahu a metod výuky a učitelského sboru.

hodině jednalo se o vykonaných výstupech, ve druhé hodině stanoveny pokusy a výstupy na budoucí týden a dávány přípravné návody, postupem času vždy stručnější. o první části porady sepisován byl od kand. protokol a to střídavě. Protokoly ty uloženy byly v archivu. Kand. IV. roč. seznamovány byly též příležitostně se školskou agendou a ukázáno jim, jak vykonávají se měsíční konference.

7. *Výcvik hudební:* v přípravné třídě vyučuje se hře na housle jako předmětu povinnému. Chovanky pak všech čtyř ročníků cvičily se v dosti velkém počtu ve hře na housle ve 3. odd., na piano pak jednotlivě. Kandid. externistky mimo to vyučovány byly na oba nástroje učiteli ve městě.

Církevní zpěv pěstován byl i letos měrou chvalitebnou, ačkoli snaze p. arciděkana zdejšího zavádějícího staročeský chorál i zasahám jeho do zpěvu kandidátek se nedaří, naopak způsobuje nechutenství a zmatek. Zpěv národních a školských písní těší se mezi malými i velkými všeobecně oblíbeně.

8. *Tělocvik:* Volnému pohybu a prostému cvičení těla dobře slouží rozsáhlá domácí zahrada a volná poloha budovy. Internistky chodívají sice často na delší procházky, leč jest si přát, aby se dalo tak pravidelně i za počasí méně příznivého. Společných větších vycházek letošního roku pro málo příznivé počasí nebylo jako jiná léta vykonáno.

Působení členů učitelského sboru:

I letošního roku snažili se všichni členové sboru svědomitým plněním povinností úřadu svého a příkladem svým mládež nejen osvěcovati, ale i k dokonalejšímu mravnému životu naváděti a prakticky pro život je vychovávat. Z počátku škol. roku bylo řediteli o to se zasaditi, aby nedůsledné, zmatečné a tím nepedagogické zasahování praefektek do poměrů školských bylo přetrženo. Věc byla sice s jistou obtíží k lepšímu přivedena, ale bude státi ještě o to, aby úřad praefektek svěřován byl způsobilým učitelkám. Poněvadž školní sestry učitelky povinnosti své učitelské na přední místo postavily, zákonům a nařízením představených úřadů školských se podřizovaly, přestalo napjetí, jež vyvolaly loňského roku dovoláváním se jakési ochrany u představenstva klášterního proti řediteli.

Jinak vykonávali všichni členové práce ochotně rádi, udržovali přátelský mezi sebou styk, školské sestry mezi sebou i se světskými učiteli častěji rozprávky o věcech škol. rozprávaly. Ve sborovně již tak se nevyhýbaly. Kustodovi přír. sbírek Alex. Křížkovi při správě kabinetu i práci v zahradě botanické platné služby prokazovala škol. sestra Serafína Marcelliová. Kustodovi fys. kabinetu Oldř. Kobrlovi zase školská sestra Fidelis Votoupalová. Správa pak obou knihoven připadla na bedra sestře Stanislavě Sýčové, když se byl během škol. roku správy té učitel Eman. Podražajský docela vzdal. Ředitel pak zvláště nemůže opomenouti, aby pochvalně nezmínil o obětavé přípomoci s jakou vždy ochotně vycházel vstříc učitel Ignác Alena a škol. sestra Stanislava Sýčová. Poměr mezi chovankami a členy sboru učitel. byl dobrý, kázaný a přátelský.

Příloha č. 20 Rozhovor ze SM. Radimou Pavlíkovou OSF²⁰**S.Radima****Dětství a povolání, nástup do Pedagogia**

Vy jste chodila do školy v Janovicích?

V Janovicích a pak 4 roky do Jičina. To bylo daleko. Pan řídící pořád říkal, abych šla na učitelský ústav, Já jsem byla asi číslo dvě, o jednu jedničku jsem měla méně než Nováková, a tatínek říkal: „Já žádnou učitelku nepotřebuju.“

A co říkal na to, že jste se rozhodla pro řeholní život?

Tatínek mi říkal: „Já tě z toho nezrazuji, jdi do kláštera, ale pamatuj, že klášter je vojna. A když tě tam nebudou chtít, víš, že má vrata otevřený.“ To mi tatínek řekl. A já jsem se bála, aby mě nepropustili, tak jsem sekala dobrotu. No, když jsem potom našim psala (že jsem na učitelském ústavu), tak tatínek vrtěl hlavou.

Když jste šla do učitelského ústavu, to jste byla u sester jako kandidátka,?

Ne, šla jsem nejdřív tady do Břevnova – S. Gaudencie už tu byla rok, aby mohla dělat druhý ročník soukromě a abychom do třetího ročníku udělaly zkoušky do Chrudimi. A tak, když jsem byla první rok, tak mě osvobodili od všech úřadů, abych tu zkoušku udělala z prvního ročníku. Tady v mateřinci jsem ji dělala, přišly profesorky. A pak s Gaudencii po slibech jsme dělaly přijímací zkoušku do třetího ročníku. To bylo jako soukromé studium – kandidatura, noviciát. A pak přišli všichni profesori. Jen si představ, že i z houslí jsme musely dělat zkoušku a já jsem něco moc hezky zahrála, on mě zařadil do 4. oddělení už se 4. ročníkem! A já jsem to kolikrát nezvládla. Musela jsem se moc snažit. Ale díky Pánu, že jsem vydržela. Mnohé odešly.

Takže jste byla v Chrudimi jen dva roky?

Třetí a čtvrtý ročník.

V kterých letech jste tam byla?

V roce 1935-1937.

Kolik vám bylo let?

No po slibech, dvacet dva.

Škola

Škola byla na čtyři roky a každým rokem přicházely nové studentky do 1. ročníku – místo čtyřiceti se jich přihlásilo třeba sto nebo sto padesát a teď vybírejte – byly přijímačky. Musely osvědčit, z jaké rodiny jsou, katolické, jiná náboženství nepřicházela. To bylo vyhlášené pedagogium. Nejlepší učitelky vycházely odtud. Musely mít doporučení děkana nebo faráře. A teď vybírejte. Třeba děvčata udělala zkoušku dobře a rodiče se snažili, aby měli nějakého dobrého doporučovatele, aby ji přijali. Nejvíce bylo žákyň tady z Moravy od Jihlavy, hodně. I z naší dědiny – moje spolužačka Urbánková – její rodiče měli obchod. Taky vyhledávali nějaký dobrý ústav a pan farář jim doporučil naše pedagogium.

I když měli pedagogium na Moravě?

Děvčata šla radši až do Chrudimi. Kolik platily, to já nevím, protože to nám neříkali, ale dávaly určitě poplatek. Tam se i stravovaly.

Vyučování začínalo v 8 hod., pak byla polední přestávka. O přestávce chodily po chodbách a byly určeny sestry – my mladší studentky – jsme měly dozor na chodbách. Chovanky chodily po chodbách a nasvačily se. Byla polední přestávka – do dvou hodin a pak se učilo ještě do čtyř hodin. Ve čtvrtek se taky učilo a v sobotu – to se nepamatuji.

²⁰ Rozhovor se uskutečnil 19.11.2008. SM. Radima Pavlíková OSF zemřela 11.9.2010 ve věku 95 let.

Profesoři byli katolíci. Náboženství tam bylo povinné. O. Vrzal, katecheta z děkanátu, profesor – apologetiku jsme s ním měly. My jsme jako sestry na to hřešily, že nás nevyvolá. Jednou mě vyvolal a já jsem dvakrát moc nevěděla – myslím nějaké listy sv. apoštola ...

Když byl nějaký svátek, to bylo volno a na to se profesoři těšili. Oni byli většinou z Chrudimi. Katolíci většinou. Jeden profesor si vzal za manželku chovanku po maturitě. A ti profesoři místo, aby šli do děkanského kostela, šli radši k nám. Chovanky musely zazpívat nějakou vložku. Sestra Klementina byla varhanice a to byla událost. Jednou si daly chovanky party na chóru a někdo otevřel dveře a jako sníh to padalo dolů.

A ony měly se S. Klementinou sbor?

Ona si vybrala pro jednotlivé hlasy ze všech ročníků a to byl velký sbor. To se krásně zpívalo. Ona s nimi cvičila a profesor Lakota.

A co všechno bylo za předměty?

Matematika, pedagogika, fyzika, chemie, náboženství, tělocvik, čeština, němčina, zeměpis, dějepis, přírodopis, biologie. Výtvarná výchova – to byla S. Charitas. Z papíru jsme dělali všelijaké věci. Housle tam byl povinný předmět a každá sestra jsme měly svoje housle. Profesor mi dal zahrát při přijímací zkoušce nějakou písničku a já jsem ji velmi dobře zahrála – už vám nemůžu říct jakou - nějaká nábožná. On mě zařadil do 4. oddělení, tam byli ze 4. ročníku – S. Jiřina tam byla, S. Fides... A já jsem byla ve 3. ročníku a nějaká těžká skladba tam byla nad strunami. Cvičit jsme nemohly v pokoji – musela jsem chodit na půdu. To jsem nemohla v pokoji. Nás tam bylo několik. Na půdě jsem si to šla přehrát.

A bylo tam světlo?

Jen z okýnka a zima.

A vy jste nebyla tak zkušená houslistka, že?

No ano, no tak já jsem se potom hodně snažila, abych to dohnala. Jednou mě vyvolal profesor z přírodopisu a měl tam klasy: žito, oves, pšenice, ječmen, a – na Moravě jsme říkali reš – to byla pšenice. A on mi hned řekl, že jsem Moravanka. On tomu rozuměl. Byl tam plánek, jak se kdo jmenuje a ten profesor byl takový legrační. Místo jména říkal: „Půjde k tabuli žába – třeba žába Polívková.“ A jednou řekl: „Půjde k tabuli žába Pavlíková.“ A tak já jsem vstala a on řekl: „Promiňte, ctihodná sestro.“ A mě to neurazilo.

Civilní profesorky tam byly velmi dobré, že?

Když onemocněla S. Karmela, přišla civilní profesorka na tělocvik. My jsme byly v hábitech, chovanky měly takové kalhoty jako sukýnky na tělocvik.

Vy jste také cvičily?

My jsem mohly jen na švédské lavičce přeskakovat a taky jsme cvičily na kruzích. Kolár se nemohl sundat – nebyl škrobený. Cvičily jsem v hábitech. A ta profesorka byla dobrá katolička, tak ona věděla, co sestra může a nemůže. A my jsme nikdy nemohly dostat jedničku, to by odporovalo tomu, že jsme všechno nemohly zvládnout. Nebo Přeskakování přes švédskou lavičku, to ještě šlo, nebo házení míčem či prostrná cvičení. Měly jsme koláry neškrobené, takže jsme si je neporušily. Ale tenkrát nebylo dovolené, aby řeholní sestra odložila hábit. To se musíte vžít do té doby. Já to neposuzuji – každá doba má svoje.

Z toho pedagogia, chodili jste na nějaké exkurze, vycházky?

Ne, už ne. To jsme měly zahradu, nebo která byla z Chrudimi, mohla jít domů. O svátcích mohly chovanky jet domů.

A měli jste učebnice, když jste studovaly?

Ano, sestřičko.

Kdo byl ředitelem?

Pan profesor, to byl to kněz, a pak byla ředitelkou sestra Augustina. Ta nacvičovala matematiku, to se chovanky bály. Hned jak měla být matematika, začaly zpívat: „Přijď, ó,

Duše přesvatý!“ Tři sloky. Před vyučováním, aby to zvládly. A ona neřekla: „Dost!“ Jen přešlapovala na stupínku.

A kolik bylo profesorů v učitelském sboru?

Asi kolem 10 profesorů. S. Augustina – měla matematiku, nejdřív profesor, pak S. Ludmila, zpěv paní prof Kuchyňková, tělocvik S. Karmela, pak byla civilní učitelka, pedagogiku měl profesor, velmi dobrý katolík, který bydlel a byl ženatý v Chrudimi (bezdětné manželství). Přírodopis měl Burka z Chrudimi, který si vzal za manželku bývalou chovanku, hudbu Štroch. On měl housle a ona měla hudební výchovu – teorii, noty. A pan profesor náboženství, jezuita z děkanství,

A pamatujete si, jestli tam mezi ten sbor patřily i sestry, které byly u chovanek?

Ne, jen ty, co učily.

A pro tu cvičnou školu byly ještě zvlášť?

Ano. A ve cvičné škole bylo pět učitelek: S. Majella, S. Karmela, S. Klementina (měla 1. třídu), a ještě další. S. Zikmunda, ta učila ruční práce na té cvičné škole. Ona byla švadlenou. A učila děvčátka vyšívát, ruční práce.

Patřily také do učitelského sboru nebo byly zvlášť?

Ty patřily také pod stejného ředitele. Ředitelem byl nejdříve kněz. Zemřel a pak civilní, také dobrý katolík.

Sestra Eliška Pretschnerová byla před vámi?

My jsme si popovídaly, protože studovala o čtyři roky dříve než já. A její písemné práce! Tam byla taková skříň za chodbou a my jsme tam vždycky hrabali nějaké písemnosti, když byla nějaká písemka, tak od S. Elišky tam byly všelijaké písemnosti pro inspiraci, to jsme se o ně prali.

Sestřičko, takže vy jste byly ve třídě navíc jako sestry?

Ano. Byly jsme se sestrou Gaudencií. My jsme byly jako dvojčata. A sestra Svatava.

Mohly jste si s těmi ostatními chovankami popovídat?

No jistě, ve třídě. Jednou jsme měly s Gaudencií svátek a chovanky nám daly sv. obrázky na lavici před hodinou. A přišel češtinář, Vrla se jmenoval, a měl být diktát. A ta Polívková, která se mnou seděla řekla: „Pane profesore, podívejte se, jak ty sestry budou psát ten diktát? Mají svaté obrázky, mají svátek!“ On se usmál, chovanky se taky pořouchle usmály, a on začal něco vykládat z češtiny. A nebyl žádný diktát. On na to zapomněl a druhý den taky zapomněl. Chovanky, co tam daly obrázky, to zachránily.

Sestřičko a byl tam jiný přístup k normálním studentkám a k vám?

Oni nám říkali ctihodná sestro. Já jsem si říkala: „To ctihodná si nechej!“ Ale když to nařídili představení... Já jsem seděla s Polívkovou, protože sestra Svatava a Gaudencie seděly spolu. Sestra, která nás měla jako třídní (pocházela z Chrudimi), řekla: „Já tě zařadím s tou Polívkovou.“ Tak jste byly Pavlíková a Polívková. Ona chtěla k nám vstoupit, ale když jí Franta do cesty zastoupil, tak si vzala profesora, jmenoval se Polívka. Když jsme tam byly jednou v Plzni na návštěvě, tak nám říkala: „Já mám od svatby Polívky až takhle ...“

Jaký tam byl rozdíl mezi vámi a studentkami?

My jsme byly jako sestry. Ony nám říkaly ctihodná sestro a měly nás jako spolužákyně a vykaly jsme si všechny. Já jsem říkala Jarce: „Ctihodná jsem zaživa, co budu po smrti?“

Tak jste si s Jarkou tykaly nebo vykaly?

No vykaly.

Říkala jste jí slečno?

Ne, Jarko.

Kolik vás bylo ve třídě?

Ve třídě bylo čtyřicet chovanek a tři sestry.

A jaká byla kázeň?

Velmi dobrá. Děvčata byla z nejlepších katolických rodin, měly úctu k sestřím. To tehdy nebyla jeptiška nebo tak. Nedivte se, že S. Eliška tam byla jako civilní a měla řeholní povolání, S. Jaromíra, také civilní a pak měla povolání. S. Prokopa a další.

Mše svatá, náboženství, mariánská družina se tam založila – i ta Polívková, která se mnou seděla, tam chodila. Jarka Polívková byla nejlepší žákyně. Když jsem něco nevěděla, tak mi to podstrčila, fištrák hlava. My jsme si dopisovaly až do její smrti. Je to asi dva nebo tři roky, co zemřela. Jarka byla z takové rodiny, že tetička jí musela koupit bílé šaty, aby mohla jít k 1. Sv. přijímání.

Byli z chudé rodiny?

Ano.

Jak ty chovanky – to byly i z chudých rodin?

Ano. Většinou z Moravy.

Takže tam nebyla jen chudá děvčata?

Záleželo na tom, jestli mohli rodiče zaplatit školné.

A kolik bylo školné?

To já nevím, jak to bylo, to nám neříkali a já jsem po tom nepátrala. Jak to bylo tehdy zvykem, nemohly naše sestry žádat víc, než kolik byl předpis nebo kolik se mohlo, ale to já nemohu povědět, protože to nevím. Ty chudší děti měly třeba doporučení nějakého děkana. A to se jim hradilo. A veliký nápor byl při přijímání na nový rok. My jsme chodily jako dozor a maminky nám říkaly: „Pomodlete se, aby byla naše přijata.“ Hodně bylo přihlášek a jenom 40 se mohlo přijmout. A která měla nějakého děkana, který přitlačil, tak se tam dostala. Třeba nebyla tak nadaná jako druhá, která byla nadanější. Sestřičko, to byla taková doba. Do toho se těžko dívalo, ale tak jsme to vycítily. To byl nával, tolik přihlášek! Hlavně z Moravy, z daleka, od Hodonína ... Ten učitelský ústav Chrudimský byl hodně vyhlášený. Že byl i výchovný, vycházely z toho velmi dobré učitelky. A inspektoři byli spokojení. Dostaly nejen nauku, ale i jak se mají chovat atd. Proto byl takový veliký nával. A ony se potom ty chovanky, to byly do prvního ročníku, takový děcka, ony se vypracovaly. Usmívaly se, když vás potkaly, uklonily se.

Jak jste to měli ve škole, byly nějaké společné akce, třeba akademie?

To byl třeba Mikulášský večírek s profesory, je to bylo: Chovanky byly ustrojeny za čerta a chodily k profesorům. A vyčítaly jim všechno. To si dovolily jim všechno vypočítat. A celý učitelský sbor byl přítomný. A nikdo se neurazil a nasmáli se. Jedna sestra byla Mikulášem. A říkaly to i sestřím – tehdy si to dovolily. A ani nepíply. Co si nemohly dovolit jindy, to mohly říct takhle. Nebo jeden profesor, přírodopis učil, tak mu chovanky daly při té Mikulášské besídce čokoládový klíč. Říkal, že vždycky máme chodit do přírody s klíčem, tak mu daly čokoládový klíč.

A chodily jste na výlety nebo do divadla nebo do kina?

Ne. Spíš na pouť nebo do kostela, do farního.

A ven jste chodily, když byl přírodopis?

To ani tak ne, měly jsme zahradu.

Já jsem tam četla v kronice, že když se šlo na Hrádek ...

To chodily chovanky.

Sestry nechodily?

Ne. Představená sestra Františka byla velmi přísná. Jednou – já jsem měla na starosti profes, jako úklid, a sedla jsem si na židli ke stolu, co ona sedávala. A najednou se otevřely dveře a byla tam představená ve dveřích. A jen se na mě usmála a já jsem byla zkoprnělá, že jsem seděla na židli představené při úklidu.

A na co vzpomínáte nejradši? Co se vás tam nejvíc dotklo v té škole?

Já jsem byla spokojená. Protože nás měly v úctě chovanky. To bylo všechno v takovém duchu, že si nikdo nedovolil, aby špatně o někom mluvil. Skutečně se chovaly tak. A rodiče věděli, že jsou v dobrých rukou.

A byla tam přitom hezká atmosféra?

No, přátelská. O přestávce, když byla hlavní, chodily v páru po chodbách a my jsme měly dozor. Měla jsem nějakou knížku. Musela tam být sestra, která měla dozor. Potom zazvonilo a frrr... do tříd. V duchu vidím, jak jsem mívala ta dozory, nebo po obědě, odpoledně se mohly chovanky procházet po chodbě, ale až večer mohly jít do zahrady, po vyučování. Do čtyř hodin byla ještě škola, většinou pedagogika nebo housle. Ty nástroje se učily až odpoledne. Ale povinný předmět tam byly housle. Protože v každé škole nebude možnost mít klavír.

Cvičná škola, maturita

Tam byla cvičná škola. To byla základní škola, ale nejlepší děti vybrané, aby jsme se učily na nich – z Chrudimi – velmi nadané děti. Před maturitou jsem dostala úkol, abych naučila v první třídě děti písničku „Jede, jede poštovský panáček“. A já jsem si nakreslila na tabuli v té cvičné třídě (ta byla dole v přízemí) kočár, dva koníčky, poštovského panáčka, trubičku a truhličku. Naučila jsem děti nejdřív písničku, na housle jsem ji musela zahrát. Byly tam přítomny chovanky – 20, tj. polovina mého ročníku – které zapisovaly chyby a S. Klementina, která byla učitelkou ve cvičné škole. Já jsem se v noci modlila k Duchu sv., aby to dobře dopadlo. A ono to tak dobře dopadlo, že jsem dostala výbornou z té hodiny, děti byly ukázněné, pěkně to zazpívaly, teď jsem to měla na tabuli nakreslené – i to hodnotili, že to bylo dobré. S. Gaudencie to nedovedla a pak to musela při maturitě dělat před profesory. Já jsem to měla před maturitou a tak jsem měla vyhráno.

A vy jste měly víc praxe ve cvičné škole? Mohly jste tam učit častěji?

Ano, několikrát jsme tam byly na různé předměty a ty děti měly úctu k sestram. Byly to roztomilé děti. Třídy byly koedukační – děvčátka i chlapi.

Kolik tam bylo tříd?

Po jedné třídě od každé: první, druhá až pátá. Tam učily naše sestry jako profesorky. Celkem pět tříd. Byly to vybrané děti jen z Chrudimi. To bylo vyjednáno s městem.

Mohly jste někdy mít s dětmi ze cvičné školy něco navíc nebo jen to, co jste měly připravené?

My jsme měly ty pokusy. Ale to ti byly chytré děti. To byla ceněná škola.

A jaké jste měly pomůcky?

Byl inkoust – nebyly propisovačky. Zvláště děti, když udělaly kaňku, vytrhla jsem list, musely to opsat znovu. A když přišel inspektor říkal: „Já nemohu pochopit, jak mají ty děti čisté sešity.“ To si dovedl představit, že jsem jim to vytrhla a musely to přepsat. Já jsem nestrpěla, aby měly špinavé sešity.

A i ve cvičné škole už měly sešity? A nebo měly tabulky?

Ne tabulky neměly, už měly sešity.

A jaké jste se učily vyučovací metody? Vzpomenete si? Co bylo třeba v hodině důležité nebo na co hlavně dávali důraz?

Hlavně nás učili v takovém duchu, aby to nebylo jen jako od světského učitele.

Dělala se vzorová kostra hodiny? Čím se má začít?

No to nám říkali: Začít modlitbou, potom co se probíralo posledně, co si pamatovaly a nová látka se předčítala, někdy k tomu byly učebnice.

Jaké to bylo při maturitě?

V roce 1937 jsem maturovala. Dostala jsem matematiku a k matematice byl přidělen druhý předmět, to byl dějepis. Pak byla povinná pedagogika a čeština. Dostala jsem Vrchlického, jezuitský řád, kdy byl založený, z češtiny. Z matematiky logaritmickou rovnici. Tak jsem měla už dvě tabule popsané a ten předseda říkal, že je vidět, že bych pokračovala. Tak jsem to všechno zvládla. A z pedagogiky základní a vyšší vzdělávání.

A hned po maturitě jsem šla hlídat třešně do zahrady, poslali mě. Já jsem před maturitou dlouho nespala – modlila jsem se – a pak šel někdo kolem a já jsem spala a vrabci byli na stromech.

A po maturitě mě určili, že půjdu do Tepličky.

Internát

Bylo sto šedesát chovank a my sestry jsme byly navíc. Chovanky tam měly internát, stravovaly se tam, nemusely ráno na mši sv., jen kdo chtěl, a v pátek většinou chodily ze všech ročníků. A ta Polívková, s kterou jsem seděla a dopisovala si s ní, ta chodila každý den – byla v mariánské družině. A v neděli byla mše sv. Měli jsme tam svého kněze a v neděli přicházeli také profesori.

Sestry, které učily na pedagogiu měly na starost i chovanky?

Jiné měly na starost chovanky. Jedna sestra byla u vrátnice a taky tam byla místnost, kde si mohly děvčata kupovat sešity, pera dopisní papíry a takhle (to byla sestra, která měla kancelář), aby nemusely do města. A když šly do města, musely říct, kam jdou, v kolik hodin odešly a v kolik hodin přišly. To se zapisovalo.

A sestra, jaké měla vzdělání, aby se mohla o ty chovanky starat?

Nepotřebovala žádné vzdělání, byla to školská sestra. Nepotřebovala na to vysokou školu.

Co to znamenalo, že měla na starosti chovanky?

Musela dohlédnout, když měly po vyučování, jestli se učí na příští den. A aby měly trochu vzduchu. Byla tam velká zahrada, musely se jít učit ven, dokud bylo teplo. A my mladší studentky jsme hlídaly. Já jsem byla ve třetím ročníku i S. Gaudencie a S. Svatava, ve druhém byla S. Pelágie a jedna odešla – S. Felicita, ve 4 ročníku S. Jiřina, S. Fides. A my jsme měly program, v kterou hodinu a v který den musíme chodit po zahradě, aby chovanky nechodily ke zdi. Zahrada byla ohrazená zdí, protože studenti z koedukačního ústavu z města si ráčili přijít, aby si pohovořili s našimi studentkami a to se nesmělo. My jsme chodili kolem zdi. Já jsem si vždycky vzala nějakou knížku, abych se mohla sama připravovat a celou hodinu jsem tam musela „trajdat“. To bylo ještě navíc. To jsme měly takové dozory, kde jsme střídaly. To byl takový krušný život. Ale já jsem si vzala s sebou knížku, kterou jsem se měla učit. Ale musely jsme tam být. Byly jsme zapsané, kdo má hlídku. A páni kluci pokukovali a když viděli „řádovku“ v hábitě, tak se trochu vzdálili. Jinak by tam ty holky byly všecky u zdi a povídaly. Taková péče byla o ty chovanky. A ti rodiče věděli, že jsou v dobrých rukou.

Jedna z děvčat říkala: „Mně by nevadila v klášteře čistota, ani chudoba ne, ale ta poslušnost.“ A já jsem říkala: „Až budeš v zaměstnání, budeš poslouchat šéfa jako hodiny.“ Ale vždycky, když jsem přišla, tak se jich sešlo těch děvčat.

A vy jste měly chovanky na starosti i v internátě?

Ony se učily a my jsem si musely odbývat duchovní čtení, návštěvu, všecko společné se sestrami a jít do rekreace. A po rekreaci do 10 hodin jsme se připravovaly do vyučování na druhý den. Sestřičko, ony nás ty chovanky litovaly. Ony nám říkaly: „My se učíme a vy musíte ještě to duchovní.“ Do 10 hodin a když jsme ještě nebyly připraveny, tak jsme musely žádat představenou o dovolení do 11 hodin a to bylo výjimečně, že nám dovolila.

A jak jste ráno vstávaly?

Brzy byla mše svatá, asi v sedm hodin. Protože v osm hodin se začínalo. Ve tři čtvrtě na osm už jsem musela být v ročníku. Chovanky chodily v bačkůrkách, byla dřevěná podlaha. Ještě nebylo žádné lino.

A byl tam klid?

Studentky měly místnost, kde se mohly učit a nebo, jak jsem vám říkala, když bylo hezké počasí, tak šly ven.

Chovanky jezdily na víkend domů?

Jezdily, když byly svátky, ale aby jezdily každý víkend domů, to ne. Rodiče museli napsat, že mohou přijet a dostaly dovolenou.

A co když byly z Chrudimi, to tam taky některé bydlely?

Musely bydlet na internátě – to byl tehdy řád. To se nedá srovnat doba tenkrát, v roce 1935, a dneska.

A vy jste tam byly celý rok nebo jste jely na prázdniny někam jinam?

Kdepak, celý rok. My jsme nikam nejezdily na dovolenou. Měly jsme jen 4 dny a to jsme mohly jet k rodičům. Já jsem přišla už v hábitě a moje sestřička Martička, která měla 6 roků, nemohla pochopit, že jsem její sestra. Říkala: „Maminko, kdo to je?“

Komunita

Kolik tam bylo sester?

Asi 52. Sestry učily: byla tam S. Augustina, S. Marcela – němčinu, S. Klementina – na cvič. škole, S. Charitas – výtvarnou výchovu chovanky, S. Karmela tělocvik. U vrátnice byla sestra, v zahradě S. Tekla a byl tam i zahradník. Dělal tam i domovníka – měl jedno děvčátko. S. Josefa měla na starosti slepičky, S. Zikmunda učila na cvič. škole ruční práce, kuchařka byla S. Agáta. Ta byla taková maličká, musela mít židličku, když míchala nějakou omáčku. Měla tam ještě budoucí S. Česlavu jako civilní pomocnici v kuchyni. Potřebovali ji i v jídelně. Sestry byly také v prádelně.

Pralo se i prádlo pro chovanky?

Chovanky měly svoje a posílaly domů, co potřebovaly vyprat. Pračky nebyly. Byla tam S. Josefa. Za domem byl chlívek a měla tam slepice. Bylo jí přes 60 a už byla chatrná, ale když jsme potřebovaly, aby se za nás někdo modlil, šly jsme za ní. Ona vytáhla z kapsy růženec: „Hned se sestřičko za vás pomodlím.“ To byla svatá duše.

S. Františka byla představená celého štábu sester v Chrudimi. S. Gaudiosa vařila v kuchyni. To víte pro 160 chovank vařit a nás bylo taky hodně – to bylo už přes 200 lidí. Obdivuji to, když chovank v každém ročníku bylo 40 a sester kolem 50. No profesorky, teď kuchyň, prádelna, vrátnice, zahrada. A nebyl žádný plyn, to se topilo jen na velkém sporáku. Byla tam velká jídelna, tam byly jednotlivé ročníky.

A měly jste dost jídla?

No hlad jsme neměly, ale chuť jsme měly. Vařilo se tak, aby byly chovanky spokojené.

Střídaly se tam po stupně nebo chodily najednou?

Jídelna byla tak velká, že se tam vešly. Tam byla sestra určená, co měla dozor při jídle u chovank. My sestry jsme měly refektář. Když přišli hosté, tak byli v hovornách. Mezi sestry nechodili. A měly jsme jídlo stejné jako chovanky. Tam nebyly rozdíly. Chovanky věděly, že sestry mají to stejné. Že si nevyvaňují. Byla dobrá strava a bylo to stejné. Chovanky nebyly tak hloupé, ty by na to přišly.

A kdo dělal úklidy – vy samy?

No ano. My jsme drhly podlahu. A ještě byl hábit. Musela jsem si ho vykasat.

A ve třídách?

Tam měly budoucí kandidátky, čekatelky. Tam byly dřevěné podlahy, ty se musely drhnout. A chovanky chodily v bačkůrkách.

Vy jste měly Klausuru v objektu školy?

Klausura byla ve 2. poschodí, byly tam třídy – první až čtvrtý ročník, pak byla přehrada a tam byly ložnice.

Byla tam také sestra Severina, když bylo někomu špatně. Nebyla tam ordinace, ale byly tam léky. Já vám řeknu případ: Se S. Gaudencií nás bolelo v krku a tak S. Severina přinesla tvaroh a dala nám to na krk. A málo večere. Tak jsme ten tvaroh snědly. A ona se divila, ona byla napůl Němka, divila se, že se to vstřebalo všechno do toho krku. Horko

tam bylo, topilo se v kamnech v té místnosti. Když bylo někomu špatně, tak ho tam „vrazili“ a S. Severina se o něj starala, hlavně domácími prostředky. Tvaroh na krk atd. *A jak to bylo před válkou, dostaly jste se někdy k novinám, abyste věděly, co se děje?*

No to nám řekli při rekreaci. Studentky studovaly a my jsme musely být v rekreaci. *Ale zase jste byly se sestrami.*

Jenže nám chyběl ten čas.

A sestřičko, co vy jste se tenkrát modlily?

Mariánské hodinky.

A nešpory byly normálně z breviáře?

To ještě nebyl breviář. V těch hodinkách byla antifona: „Černá jsem...“ A my jsme měly kandidátku a ona vyskočila a řekla: „Tu jsem!“

Ona se jmenovala Černá?

Černá. Příjmením. Ale nevydržela. Byla doma a nějaký učitel se do ní „zakousl“.

Mám tady disciplinární pravidla. Jak se podle nich žilo? Opravdu se to vžilo?

Musely jsme to žít. Každá to měla. Představená tě zastavila a zeptala se. Když jsem byla ve Slatiňanech, tak mě S. Boromea zastavila, ona byla představenou, a řekla: „Jaké bylo předsevzetí dneska z rozjímání?“ Ono bylo rozjímání společné, víte? Společná látka a předsevzetí. To jsi sbírala myšlenky. My jsme třibily paměť, jak jsme mohly. Bylo nám kolem 20 let. A v neděli dopoledne měla představená svoje povídání o duchovním životě. Každou neděli od půl dvanácté do dvanácti. To bylo v Chrudimi.

A byly jsme rády, když byl nějaký svátek, tak bylo pozdraveno. Jinak se četlo při jídle. Byl tam takový pultík po pravé straně a tam se četlo. Někjaká duchovní kniha nebo životopis. A když se četlo, tak musela číst sestra pomalu a hlasitě, žádné „klinkání“. A to byla i příprava pro práci s dětmi.

Taky nám na Pedagogiu říkali: „Budete tam mít nahluclé děti nebo tak mluvíte, zřetelně, pomalu, ať vám děti rozumějí.“ Nebo když jsme četly v kapli, to jsme musely pomalu, protože tam byly starší sestry, které málo slyší. To si člověk tak pamatuje, že to musel dodržovat. A divím se, že jsme vydržely. Díky Pánu za každý den.

Slovensko

A po maturitě byly duchovní cvičení. Přišly sestry ze Slovenska. Bylo nás tam 50 a už mě určili, že půjdu do Tepličky. S. Gaudencie a S. Svatava, že půjdou na Vinohrady a já do Tepličky.

A já jsem si představovala, že neumím slovensky, a ty dvě spolusestry šly do Prahy. A já musím až tam daleko. A přišla tam S. Miroslava, ředitelka té školy v Liptovské Tepličce, a pořád na mě koukala. Řekla jsem si: „Propána, to bude asi ctihodná sestra představená.“ Moc si mě všimla a pak řekla: „Sestřičko, přijdete k nám?“ A já slzy na krajíčku: „Zplat' Pán Bůh, když si to představení přejou. Tak mi snad Pán Bůh pomůže.“ A já jsem potom 9. srpna měla odcestovat vlakem na Poprad. Přenocovala jsem v Popradě. To tam byla ještě sestra Silvie. Tam se ve škole scházeli studenti vycházející ze školy a dospělí úředníci. Tam se velmi dobře působilo mezi studenty.

S. Miroslava pro mě přijela. Úzkokolejkou jsme jely do Liptovského Hrádku a pak nás vzali povozem do Tepličky. To ještě bylo pár kilometrů. A nejlepší komunita byla Teplička: SM. Miroslava, SM. Edita, SM. Juliána, SM. Maristella, SM. Elvíra. SM. Žofinka byla kuchařka a ještě tam byl civilní učitel. A protože nechtěl učit v 6. třídě, tak já jsem byla určena do 6. třídy, to je jako první měš'anka. Bylo tam šedesát pět koedukačních dětí – chlapci a děvčata.

Když jsem přijela, byla neděle a plný kostel dětí. To byla žakovská mše svatá. Tři sta dětí jsme měli. A koukaly: „Jé, nová sestřička!“ Byli v kroji. A já z toho byla vykulená. Když jsem přišla, první cesta byla k panu faráři, Hromada se jmenoval. A říkal: „Odkial ste?“ „Z Moravy, kraj Ostravský.“ Oni měli rádi Moravany, tak to bylo všecko v pořádku. Jeho

neteř tam byla kuchařkou, tak mě pohostili. Já jsem mluvila jen česky a on se usmál a řekl: „Ony vám sestry pomůžou a bude to dobré.“

Děcka si mě okukovaly po mši sv. u kostela a sestra Miroslava jim říkala: „To je vaše budoucí učitelka.“ Smáli se na mě, kluci dvanáctiletí, děvčátka. Slezáková, Bulovčáková a ještě nějaké žijou, SM. Svorada. A sestra Miroslava řekla: „Tak a ode dneška už nemluvíme česky, ale slovensky, aby se sestrička naučila trochu slovensky.“ Jak mi bylo: polykala jsem slzy! Když si na to vzpomenu, tak se divím, že jsem ještě tady! Že jsem z toho všeho nezemřela.

Jaká to byla škola?

To byla nová škola a my jsme bydleli v prvním poschodí.

Jaké děti jste učila?

Já jsem učila dva roky. Nejdřív jsem měla 6. třídu a pak 2. třídu – to jsem byla po operaci slepého střeva, tak mi dali druháčky. Tam jich bylo jen 50 ve třídě. Takové hodné dětičky to byly. Děvčátka i chlapečkové v kroji. První svaté přijímání bylo. Já jsem je připravila, pan farář je přišel vyzpovídat, protože pořád byl v „luftě“. A ve Zvikartovce byl pan farář, který pořád žádal o sestry do školy a S. Xaverie řekla: „Nemám sestry, ráda bych vám je tam dala, ale nemám.“ To byla Lísková, Poprad, Teplička. To víte, sestry byly učitelky a ještě byly Vinohrady. Neměla učitelky. A on říkal našemu panu faráři: „Ty se máš, za tebe bude sloužit i mši sv. sestra. Náboženství ti učí. Já když musím do Bratislavy, tak náboženství není. Učitel skončí a děcka jdou domů a tady ti to sestra odučí.“ To si tak pamatuji. A ty děti tak poslouchaly, byly to nadané děti, hlava prázdná. Z nich bylo 8 kněží a 16 děvčátek do našeho společenství. My jsme měly nejvíce dorostu z Liptovské Tepličky a z Popradu.

To jste byly tenkrát ještě jedna provincie, že?

Ano.

Až za druhé světové války se to rozdělilo?

Ano.

A co jste tam všechno učila?

No jako na základní škole, všechny předměty. Takže i slovenštinu, matematiku, vlastivědu, tělocvik, náboženství také, protože pan farář pořád lítal do Bratislavy, zpěv. Sestříčko, chápete, že mi bylo teprve 22 roků?

A jak jste tu slovenštinu učila, když jste vlastně ještě nic neuměla?

No, tak jsem se na to připravila. A když byl diktát, tak mi to sestrička představená, abych tam ještě nenadělala chyby já, tak mi to vždycky opravila. A ještě mě vyzkoušela, co budu učit. Oni mě tam pomáhali. A Pán Bůh mi dával sílu. To byl úplný zázrak! Já jsem nebyla na jazyky. Já jsem měla jít do Chile (jak šla S. Anděla Šípová), ale velebná matka viděla, že bych se těžko naučila španělsky, a tak říkala, že mě upotřebí tady.

Já jsem tam zažila dobrodružství. Přišel mi pan inspektor do té 6. třídy a ptal se, z kterého kraje pocházím. Já jsem řekla: „Ostravsko-opavský.“ A on řekl: „Takovou správnou slovenštinou se vyjadřujete.“ A já jsem si říkala: „Ještě nářečí se budu učit!“ On nemohl pochopit, že jsem Češka. A dal mi jedničku. Inspektoři dávali známky. A mě to potěšilo, i sestru představenou, že jsem obstála, že jsem řekla pravdu. A on se tomu divil, že se tak správnou slovenštinou vyjadřuji.

A jaké byly děti, byly chytré? Byly nadané?

Úžasně nadané! Protože nebyl televizor, ty děti byly duchovně vedeny, čisté hlavy, bylo to u lesa. To byl zázrak, ty děti. Sestra Miroslava učila 8. třídu. Rodiče když měli zabijačku, nosili všechno do školy, a my jsme posílali balíky tady do mateřince – slaninu, sádlo, uzené maso.

Kázeň byla úžasná! Já to nemůžu dodneška pochopit. Jednou chlapci spadl kapesník a já jsem mu řekla: „Dej si to do kapsy.“ A on řekl: „Kapsy mám na chodbě“ – to byly papuče. Já jsem zapomněla, že kapsa se řekne vrecko. A řekla jsem kolikrát české slovo a oni se nesmáli.

Jednou v sobotu zvonila Hanička Ďuricová a my jsme byli u oběda. A já jsem řikala: „Co pak chceš, Haničko?“ „Já sa idem zapísať za sestričku.“ Tak jsem zavolala sestru představenou. A ona řikala, tak já tě Haničko zapíšu.

A kolik měla let?

Měla 6 let. Ona měla bratry už v 8. třídě a oni ji brali s sebou do třídy. A ona tam vydržela v pěti letech až do 12 hodin. Měla takové černé oči, šáteček. A já jsem potom pátrala, jestli je sestrou. A byla. Ona měla v kostele zpěvník, v pěti letech ještě neuměla číst, obrácený a zpívala. Měla úžasnou paměť, tak zpívala.

A hodně Vám pomohlo, co jste se naučila ve škole, používala jste ty vědomosti? To co jste se naučila v pedagogii.

No jéje! Ze máme mluvit pomalu, zřetelně a všimát si méně schopných a pomoci jim a ne jim napsat pětku!

Další výchovná činnost

To vám řeknu, jak jsem měla inspekci a inspektor vyvolal ze Žižkova tu nejslabší žákyni. Trefil na tu nejméně nadanou. Tak já jsem hned přiskočila a pomohla jsem jí a ona to dokončila. A on mi řekl: „Soudružko (už v roce 1948 se soudružkovalo), neučila jste náhodou na pomocné škole?“ A já řikám: „Ano pane inspektore.“ „Takových učitelek bychom potřebovali! Učit: ‚Když neumíš, pětku sedni!‘ To dělají mnozí. Ale vy jste pochopila, že jí máte trochu pomoci a ta žákyně to dokončila.“ Podal mě ruku. „Já vám za to děkuji – ta hodina byla velmi výborná.“ To byl případ, který mi dal odvahu, Učit na měšťance ve všech ročnících matematiku, fyziku, chemii, ve své třídě náboženství, tělocvik, to nebyla pro mě maličkost. Já jsem se divila, že jsem nervy neztratila. Když je něco z poslušnosti, ta poslušnost dělá divy.

Já jsem taky dělala defektologii se S. Donátou a my sestry jsme to udělaly a učitelé propadli. Z Chrudimi jsme jezdily sem do Prahy. A sestra Bonaventura, která potom odešla. Bylo nás tam 200, proto nás dali na Karlovu universitu do haly, protože jsme se nikdy nemohli vejít.

V kterém roce?

V roce 1950, když už šly sestry do Krnova. A to víte jak jsem dělala tu výtvarnou ruční práci na této škole? Z těch drátů? Duch sv. mi vnukl prořezávání stromů z drátů.

A to bylo předem dané téma?

To jsme si mohli zvolit nějakou situaci. A ten drát byl izolovaný. Tam byla taková dílna, kde jsme si mohli vybrat. Já jsem si zvolila tmavomodrý. Nejdříve byl postup práce, číslice, všechno udělat, nějaká písmena, prkýnka, kleště, hřebíčky.

A oni vám určili drát nebo jste si mohla vybrat?

Kdepak, přišla zapečetěná obálka, kde bylo: Postup práce z izolovaného drátu. Sestra Donáta dostala ze dřeva, dělala ovečku, a sestra Bonaventura z papíru. Dělalý jsme to na Žižkově v jedné třídě. Plno drátu tmavomodrého a udělala jsem strom, žebřík, pilku, pantátu: stál na tom žebříku a měl tu pilku. Zkoušející byl úplně překvapený, že jsem si vyvolila takovou situaci, a řikal: „Jak vám to mohlo napadnout?“ Já jsem mu neřekla, že Duch svatý! Já vám to tak řikám, abyste měli jasno, že jsem zažila dost úzkosti.

A když to bylo takhle kolem války, když chodily ty jejich nařízení ohledně německé ideologie, jak to bylo?

Já už nevím. Za komunistů se muselo říkat soudružko. Jednou tam přišel, když jsem byla v Chrudimi na té pomocné škole, přišel tam nějaký pán a ptal se dětí: „Je sestra hodná na vás?“ A jeden kluk vyskočil a řekl: „Lepší by nebylo!“

To bylo za nacistů?

Ne po válce.

Takže vy jste učila v Chrudimi na pomocné škole?

Tam byla taky městská pomocná škola. Stranou, tam dál. A my jsme dělaly se S. Donátou takové hezké vývěsky na chodbu a ti učitelé byli z toho celí zkoprnělí, protože oni to neuměli. Tak prosili sestru, aby je to naučila.

To jste učili v které budově?

V pedagogiu.

A to jste přišla z Tepličky zase do Chrudimi?

Ano.

A jak dlouho to tam bylo?

Do roku 1950 – než nás přestěhovali do Litoměřic, do bývalého semináře.

Za války jste byla s dětmi z Budeniček?

Za války v Budeničkách. Musely jsme jít během náletu s dětmi do sklepa. Nejhorší, když potřebovali na záchod.

Takže vy jste byla během války v Budeničkách a pak jste s nimi přišla do Chrudimi?

A pak do Litoměřic a do Dlažkovic.

V kronice se psalo, že tam nebylo nic připraveno.

To byl pracovní tábor. Voda tam nebyla, vojáci ji vozili z Litoměřic.

A pak jste byla taky v Křižanově?²¹

No, než jsem šla do Brna. Od roku 1960 až do roku 1975. Pod vedením sestry Elišky. Sestra Eliška koupila bačkory a říkala: „Sestřičky, každé dítě bude mít bačkory. Když půjde na záchod, tak si ty bačkory natáhne.“ Tak já jsem měla noční. Tak jsem potom viděla: Kluci měli bačkory pod paží a bosí utíkali na záchod. A já jsem to ráno řekla sestře Elišce a sestra Eliška: „Vidíte, jak byli poslušní. Bačkory si vzali s sebou.“

Tam děti rády poslouchaly pohádky, učily jsme na pomocné škole. Když jsem odcházela, přišel mi poděkovat pán z Brna z toho „mateřinského střediska“ a říkal: „Co se pamatuji, tak jste snad jediná, která tady tak dlouho vydržela, u této mládeže.“

Vzpomínky z noviciátu

Ještě vám povím, o tom tkalcovském stavu: Dělaly jsme cingula na tkalcovském stavu. Byl takový vysoký, jako skříň. A stalo se, že se rozštípl. Sestra nám řekla, že musíme jít odprosit velebnou matku, až přijde k obědu. „Musíte ho přinést s sebou.“ Tak sestra Konráda (byla z toho noviciátu jako S. Fides, Jiřina, Gaudiosa; my jsme tam už byly s nimi, jak je noviciát, ony už čekaly na sliby a my jsme už byly s nimi ten týden dohromady), teď se s ním přihrnuly. Tak jsme tam seděli na konci náš noviciát. Jak se tam přihnaly s tím stavem, 4 sestry, klekly před tím velkým stolem: „Prosím velebná matko my jsme rozbily řeholní stav.“ Vel. matka řekla: „Snad ne – řeholní stav!“ Usmála se, pozdravila a za pokání byl smích – celý refektář. „Dobře, že jste mi to řekly!“ Rozbily jsme řeholní stav! To byla S. Xaverie, vikářka, S. Stanislava a S. Benedikta. Všechny se chechtaly. A profesky, ty, co učily na gymnáziu, tam byly také v mateřinci. Všechny se smály.

Jednou jsme drhly podlahu a přišla sestra Pelágie jako nová kandidátka a řekla: „Holky, jděte od toho!“ Viděla, jak jsme tam čtyři byly vedle sebe. „Já to sama vydrhnu.“ A sestra Imelda byla jako prefektkta a řekla: „Slečno Mařenko, tady si říkají slečno.“

Sestřičko, neunavila jsem Vás tím povídáním?

Ne. Mě nikdy neunaví mluvení. Mě unaví samota, nebo když si někdo nemůže pohovořit.

²¹ V Křižanově byl Domov pro mentálně postižené děti, kde Školské sestry působily v letech 1960–1978.

Příloha č. 21 Rozhovor ze SM. Gaudiosou Povalovou OSF²²

Vy jste studovala Pedagogium celých pět let nebo čtyři?

Já jsem tam nechodila do školy, víte? Já jsem byla zaměstnaná v kuchyni.

To mám radost, že to uvidím ještě z jiné strany.

Já jsem byla jako pomocná v kuchyni.

A to jste tam byla hned po slibech?

Po slibech. V noviciátě jsem tam byla.

A v kterém roce jste tam přišla?

V roce 1934. 1934 jsme měly sliby.

A jak dlouho jste tam potom byla?

Šest roků. Do té doby, než jsem měla mít věčné sliby. A potom jsme asi měsíc byly posílané do jiných domů na zkušenou. Jako teď.

Jako jsou dnes praxe, že?

Ano. A tak jsem potom byla ve větším domově v Praze na Vinohradech.

A sestřičko, kolik jste tam vařily jídel? To bylo pro všechny děti, co tam bydlely?

Ano. Těch chovank tam bylo asi sto padesát a pro nás. Tak to bylo pro dvě stě lidí. Všecko. Svačiny taky jsme připravovaly.

A ty, co byly z Chrudimi, tak měly jen obědy?

Z Chrudimi moc nebyly. To byly většinou odjinud. Vzdálení z těch všelijakých míst. Pro nás to byly ty, co studovaly na učitelském ústavě.

A ony, sestřičko, jezdily někdy na víkend domů, nebo tam byly vždycky celý rok?

Kdepak. Na svátky, jako na Vánoce nebo tak, jezdily domů.

A jinak moc ne, že ano?

V době školního roku tam musely být. Bydlely tam. Jedno poschodí bylo jenom na bydlení.

A to musely domů posílat prádlo, vidíte?

No, to si vždycky vzaly s sebou, když šly domů, tak si to braly s sebou. Rodiče se museli o ně starat. Ale byli rádi, že je tam měli.

Jak to dělali, když byli chudší?

Tak oni možná měli nějaké úlevy, že nemuseli platit školné. Protože jinak nevím. Když by to byla chudší rodina, tak by si to nemohli ani dovolit. To bylo dost náročný. Ale byly takový chvílky, protože potřebovali učitele.

Sestřičko, pamatujete si, jestli tam byly i naše sestry jako studentky?

Ano. To byla sestřička Radima, potom Mlada tam byla. I ze Slovenska tam byly sestřičky. Na učitelském ústavu – asi čtyři tam byly. Vystřídaly se po roce.

A chodily tam i z jiných řádů, od některých jiných sester?

No, ale to byly kandidátky. Sestry ne.

A naše už byly oblečené, když tam studovaly?

Jo, byly.

Sestra Radima říkala, že hlídala ty ostatní kandidátky, když měly vycházku v zahradě.

No. A to jich bylo. To bylo za domem, takový nádvoří. Tam cvičily všechny. Tam byla velká zahrada. A ještě za tou zahradou bylo pole.

A to všechno patřilo ke škole? A kdo na tom pracoval?

No, potom to bylo pronajatý. Tam byl nějaký člověk, který to spravoval a obdělával.

A byly i ovocné stromy?

No, no.

Takže z toho bylo i ovoce?

²² Rozhovor se uskutečnil 19.11.2008. SM. Gaudiosa Povalová OSF zemřela 2.5.2010 ve věku 95 let.

To byla jako ovocná zahrada i zelenina. To jsme měly my. Ale to pole měl ten člověk.

A vy jste ještě při té kuchyni dělaly v zahradě?

Ne. To tam zase někdo jiný. Tam byl zahradník a ten pěstoval sazenice a všechno. Jedna nebo dvě sestřičky tam byly. A pomáhaly mu.

I skleníky měl?

No.

Ale stejně se musela nějaká zelenina kupovat, že? Nebo to, stačilo?

Asi se spíš prodávala. On si musel na sebe vydělat. Ten zahradníkA byl tam s celou rodinou. I bydlel tam. Potom přes silnici na druhou stranu. Od nádraží nalevo. Tam bylo hospodářství. Tam měli prasata a takový. Krávy, dvě kozy.

To jste byly soběstačné.

I máslo jsme stloukaly.

A to jste dělaly v kuchyni samy? Měly jste i lednici, co se navážel led?

Ve sklepě. To byly velký sklepy po celý chodbě. Pod celou budovou. A myši tam přišly. Já jsem je tam jednou honila. A ony se obrátily na mě. Já jsem měla co dělat. Utíkala jsem, aby se do mě nedaly. To byly krysy.

A že by si na vás troufly?

To jo, sestřičko. Měly hlad. Ony se tam dostaly všude. Poněvadž tam bylo hospodářství vedle. A ony byly z toho hospodářství. Ony měly díry a takový cesty udělaly do hospodářství.

Kolik vás v kuchyni vařilo?

Čtyři. Nebo tři? To byla sestřička Agáta, sestřička Dominika a já. Tři jsme byly. A děvčata.

Ty vám pomáhaly?

Ještě byly tři děvčata. Pomáhaly.

A to byly z těch chovanek?

Ne.

Z Chrudimi?

Ano. Který si chtěly přivydělat, tak tam šly. A to bylo ještě na topení. Takový trouby. Tři poschodí nad sebou. A tam se muselo topit uhlím. Když potřebovalo ztlumit, tak se muselo přidat uhlí trošku, aby to tolik nehřálo. A když jsem potřebovala, tak se to muselo rozfajrovat. Já jsem to tolikrát spálila, když jsem pekla moučnick. Já jsem zkusila. To nikdo neví. To není jako teď. Zapne si knoflíkama podle potřeby. To jsem musela strčit ruku, jestli jsem to tam mohla dát. Jestli je to dost teplý, aby se to upeklo. A pořád to kontrolovat.

A pekly i na Vánoce, vidíte?

Taky cukroví jsme pekly. I nějaký vánočky. Taky pro děvčata. Některé chovanky tam byly. I pro ně. Ale málo jich bylo. A potom děvčata, co tam zůstala na úklid. Poněvadž tam nebyly chovanky. Tak se tam musel udělat generální pořádek.

A ty naše sestřičky, co tam studovaly, tak ty tam byly pořád?

No. Ty nikam nešly. Ty musely pomáhat. Jak ve škole sestřičkám. Musely jim pomáhat.

V té cvičné škole, že?

I na odděleních.

Tak ony pomáhaly, že tam nebyly vychovatelky?

Byly tam asi dvě nebo tři vychovatelky. Byly tam.

A zbytek dělaly ty sestry?

To nestačily. Sto padesát dětí, to je hodně.

A kolik vás bylo sester v komunitě?

Asi třicet.

Třicet? To jste byly všechny dohromady? I ty, co učily, i ty, co byly v kuchyni a v zahradě a v domě? I vrátná?

Ano všechny. I uklízečky tam byly. No, děvčata tam byla taky.

Na úklid?

Ano. Jako jedna tam byla na jídelně. Ta měla jenom jídelnu na starost. Aby holky měly včas jídlo a prostřeno. Jak přišly do jídelny, tak aby měly už jídlo. No, zkrátka, aby se jenom najedly a zase šly.

To se ale musely vystřídat, že?

To byla velká jídelna.

Tam mohly přijít najednou, všechny?

No. Velká místnost to byla.

I kaple byla veliká, že?

A krásná. Tělocvična byla pod kaplí. A nad kaplí byla šatna. Tam měly chovanky skříně, aby si měly kam dát kabát.

A co když byl někdo nemocný? Byla tam nějaká sestra, která byla zdravotnice?

Byla tam jedna sestřička. Ona byla Němka.

Hrály tam někdy divadlo? Myslím v té tělocvičně?

Hrály. Já si ani nepamatuju, co.

Často?

Na Vánoce, v pololetí. Když bylo takový volno

A koncerty měly také? Musely se učit na nástroje.

Těch nástrojů nebylo tolik. To byly jenom housle a klavír. Na klavír učila sestřička.

Celina?

Celina tam nebyla. Tamta nebyla moc starší. Potom zemřela.

Ředitel byl vždycky nějaký profesor odjinud?

Ředitel byl docent, páter Sobotka. A jako náhradnice, nebo jak se to řekne, byla sestřička Augustina.

A bylo tam dost sester jako učitelek?

Dost jich bylo. Ještě byli profesori z Chrudimi. Poněvadž tam byl učitelský ústav.

Tam byl ten koedukační. Pro kluky i pro děvčata.

Tak. Chodili tam taky tři nebo čtyři.

Příloha č. 22 Rozhovor s paní Jarmilou Hradeckou, absolventkou Pedagogia²³

Odkud pocházíte?

Z Prahy. Já jsem bydlela na Karlově náměstí. Tam byla svobodárna a byli tam chlapani a děvčata, vysokoškoláci. A když přišel Hitler, museli pryč. My jsme tam měli restauraci, kavárnu, lázně. Bylo tam pět set až tisíc obědů. Ti studenti tam chodili taky na jídlo. Někteří neměli peníze. Tak občas, když maminka vařila večeři, přivedl tatínek nějaké kluky s sebou na večeři. Vždycky pro ně něco bylo. Ve čtvrté měšťance jsem se rozhodla stát se učitelkou. Pro nemoc jsem však nedostala povolení od ředitele Učitelského ústavu. Byla jsem přijata do kvinty Dívčího reálného gymnázia na Vinohradech.

V kterých letech jste studovala v Pedagogiu?

Ve školním roce 1941/1942. Odmaturovala jsem v roce 1941 (na Vinohradském gymnáziu) a v Chrudimi zavírali Učitelský ústav. Byl tam poslední ročník a ten se právě na Vinohrady přestěhoval. Já jsem si dodělala tu čtvrtou třídu a bylo nás tam šest z gymnázia. Ještě jedna z naší třídy.

A jak jste zvládla přejít na učitelský ústav? To muselo být docela náročné, za jeden rok stihnout všechno.

To bylo po maturitě a nebylo to tak hrozné. To už jsme nechodily na matiku, na češtinu, měly jsme jenom ty hlavní předměty. Chodily jsme na jednotlivé výstupy spolužaček. A samy jsme také měly – tak, jako ony. Akorát, že jsme byly ušetřeny matematiky a češtiny. To bylo za války – studovala jsem v roce 1941/1942. To byl úplně poslední ročník.

Kolik vás končilo? Celá třída, tj. čtyřicet?

Původně nás bylo jednačtyřicet, ale maturovalo nás osmatřicet.

Studovala s vámi nějaká řeholnice?

SM. Terezita Kotbauerová. Ta s námi chodila i do gymnázia.

Jak vzpomínáte na své studium?

Moc ráda. My jsme tam chodily jako domů.

Na Vinohradech měly sestry také obecnou školu. Ta fungovala jako cvičná?

Ano. Nikam jinam jsme nechodily, všechno bylo v budově. Byla tam také obchodní škola, gymnázium, základní škola. Byla to veliká budova. My jsme byly v prvním patře na levé straně. Hned u schodiště.

Měly jste s dětmi ze cvičné školy i jinou činnost? Třeba nějaké divadlo?

Ne. Možná ty, které tam byly v internátě. Ale my jsme tam ani na všechny předměty nechodily. My jste s těmi, které byly v internátě nepřišly tolik do styku. Nás tam bylo jen šest z gymnázia a ostatní z původní třídy.

Na učitelském ústavu jste hrály na klavír nebo na housle?

Na housle. Ale já jsem hrála na klavír. Potřebovala udělat zkoušku z houslí k přijetí na učitelský ústav. Šla jsem k té paní profesorce, co mě měla na klavír – ona byla harfenistkou v Národním divadle – a říkala jsem: „Paní profesorko, prosím vás, jestli máte někoho, kdo by mě naučil na housle, ale já to potřebuji rychle!“ Ale, to už můj tatínek sehnal nějakého chlapce z konzervatoře. ale on byl šilhavý. A on mi říkal: „Takhle...“ A já jsem se podívala a on se díval jinam. Já jsem to nemohla pochopit, že mi něco ukazuje a kouká jinam. Tak asi za dva měsíce mě dostal první houslista z orchestru v Národním divadle. Mladý, asi třicetiletý. A já jsem se styděla. Já jsem cvičila denně asi dvě hodiny. Tak jsem ty zkoušky zvládla. Dělal jsem je už po půl roce. No vidíte a v Pedagogiu už jsme na housle nechodily.

Vy jste si mezi sebou jako spolužačky vykaly nebo tykaly?

Ve třídě jsme si tykaly.

A se sestrou Terezitou?

²³ Rozhovor se uskutečnil 3.3.2011.

Tě jsme vykaly. Ona seděla akorát za mnou. Ona byla taková klidná. Až jsme ji víc poznaly, tak se s námi hezky bavila, ale na začátku kvinty to bylo takové strohé. Pro nás to byla sestřička. Kdyby byla v civilu. Ale ona už byla oblečená v klasickém hábitu. Ale pak to bylo moc pěkné.

Jak to bylo s učebnicemi a pomůckami do školy?

Knihy i veškeré pomůcky jsme si samy kupovaly.

Platilo se školné?

Školné se platilo 350,- Kč za rok. Studentky z početných rodin měly slevu.

Měly jste ve škole nějaké kulturní akce?

Ve válečných letech žádné akce nebyly. Měly jsme pouze maturitní ples.

Měly jste maturity přímo ve škole?

Ano, já jsem maturovala ve dvaadvacátém roce.

Na co ráda vzpomínáte?

Na profesora latiny V. Niederleho.

Co si naopak připomínáte nerada?

Období druhé světové války. Uzavřením vysokých škol bylo pokračování v dalším studiu znemožněno.

Po skončení učitelského ústavu jste učila?

Ano, hned po maturitě a pak pořád. Ještě i dva roky v penzi.

Co jste učila za předměty?

Já jsem byla elementaristka. Měla jsem dvanáct let za sebou první třídu. Milovala jsem to, ale po dvanáctém roce už jsem byla velmi unavená. To byla velmi vyčerpávající, ale nádherná práce. Učila jsem naproti ve školičce.

A jak vás učitelský ústav na to připravil? Byla to dobrá příprava?

No, já nevím. Snad ty, co tam byly na internátě, to bylo docela něco jiného, než my, které jsme tam přišly jen na ten rok. Protože to bylo všechno honem, honem a hodně všeho. Všecky ty pedagogické předměty, které jsme tři roky neměly, jsme musely za ten jeden rok dohonit. To byla skutečně velká práce. Potom jsme měly náslechy. Asi jen čtyřikrát jsme stály před dětmi – musely jsme předat profesorovi podrobný rozpis hodiny.

A potom jste přišla do práce a už jste to měla mít každý den!

Ale mě to potom ani nepřišlo. Já jsem totiž učila dva roky na číšnicko-kuchařské škole. To byli velcí „halamáni“, děvčata i kluci. Tam jsem učila francouzštinu a cestovní ruch. Byla jsem tam dva roky a jelikož přišlo KSČ a já jsem řekla, že nevstoupím, tak jsem musela odejít ze školy. Maminka mi hledala místo na Vinohradech a já jsem si našla místo tady. A byla jsem spokojená. Sice jsem neměla nic, protože když byly odměny, tak jsme byly „plevel“. Na práci jsme byly vždycky první. To přišla ředitelka, abychom to udělaly. Ale odměny jsme nikdy nedostaly, protože jsme nebyly ve straně.

Jak to byla velká škola?

Tady byla malá škola, samostatná. Někdy to bylo pět tříd, později osm. Učila jsem od roku 1950 až do penze.

Moje dvě děti také učí.

**Příloha č. 23 Výtah ze vzpomínkového textu o SM. Elišce Pretschnerové
z Kongregace školských sester OSF²⁴**

Strana 3–4:

„SM. Eliška píše o svém dětství jen stručně: „Narodila jsem se 26. září 1911 v Nových Zámčích okres Nymburk. Můj otec byl hraběcí lesník. (...) Maminka se starala o nás pět dětí. Chodila jsem do obecné školy ve Svídnici se setrou Liduškou, cesta trvala půl hodiny. Po ukončení obecné školy jsem začala chodit do měšťanské školy v Rožďalovicích, a to tři roky, potom ještě rok do pokračovacího kurzu v Městci Králové. Tatínek si přál, abychom všichni vystudovali nějakou školu. Byli jsme tři děvčata a dva chlapci. nejstarší sestra Marie vystudovala obchodní školu, bratr Jan reálku a železničářský kurz. Já jsem po dokončení kurzu při měšťanské škole začala studovat Učitelství v Chrudimi, kde vyučovaly naše sestry a několik civilních profesorů. Za mnou podle věku byla sestry Ludmila, která byla učitelkou (také vystudovala Pedagogium v Chrudimi), a nejmladší bratr Josef vystudoval gymnázium.““

Sestra Eliška se nejdříve velmi zdráhala jít do školy, kde učily řeholní sestry, protože si představovala, že se tam bude muset pořád modlit. „Již po prvním roce studia v Chrudimi zatoužila Anička po vstupu do kláštera, přitahoval ji život řeholních sester. (...) Když Anička přednesla doma přání vstoupit do kláštera, nenarazila na velký odpor. Otec trval pouze na tom, že musí nejdříve ukončit školu. Studovala tedy dál, stále s výborným prospěchem. krásně zpívala, měla hluboký, měkký hlas, který se dobře hodil do pěveckého sboru. (...) Ihned po maturitě nastoupila do kandidatury Kongregace Školských sester sv. Františka OSF v Praze-Břevnově. Celý rok se věnovala s ostatními čekatelkami prohlubování náboženského vzdělání a života víry. Při obláče 12. 8. 1931 dostala jméno Eliška. (...) První sliby skládala 13. srpna 1932. Studovala dále rok na Reálném gymnáziu Kongregace v Praze na Vinohradech, aby mohl být přijata na Karlovu univerzitu, kde se k přijetí vyžadovala maturita na gymnáziu. Přihlásila se ke studiu matematiky a fyziky. (...) Před ukončením studia, když ji čekala už jen jedna závěrečná zkouška, byly vysoké školy z nařízení Velkoněmecké říše uzavřeny.“ Teprve v roce 1945 mohla dokončit studium.

Strana 9:

„Sestra Eliška byla tři roky mou profesorkou, když jsem jako kandidátka a později s dispencí jako novicka studovala 2. ročník Učitelství v mateřinci (soukromě), později v Praze na Vinohradech ve 3. ročníku. Byla výbornou profesorkou s úžasným porozuměním pro slabší žákyně. Já jsem jako Slovenka měla problémy ze začátku s češtinou a těžko jsme chápala výklad matematiky v řeči mně cizí. Ona mě dokázala vysvětlovat věci s takovou trpělivostí, že jsem jí dodnes vděčná. V každém předmětu byla na úrovni.“ (Vzpomínka jedné žákyně, kterou sestra Eliška učila na Vinohradech)

Strana 48:

„Sestra Eliška byla zajisté obdařena povoláním k řeholnímu životu. Ale právě proto, že současně znala matematiku, fyziku a jazyky, dosáhla vyváženosti své osoby a mohla porozumět různým lidem. Toto porozumění spojené s láskou (...), vyvolalo i u lidí církví nepřátelských pocit úžasu a tolerance.“

²⁴ SM. Eliška Pretschnerová z Kongregace školských sester OSF 26. 9. 1911 – 4. 5. 1993, (strojopisné vydání pro vnitřní potřeby Kongregace Školských sester sv. Františka).

Příloha č. 24 Denní řád internátu v chrudimském PedagogiuDenní pořádek (všední dny):

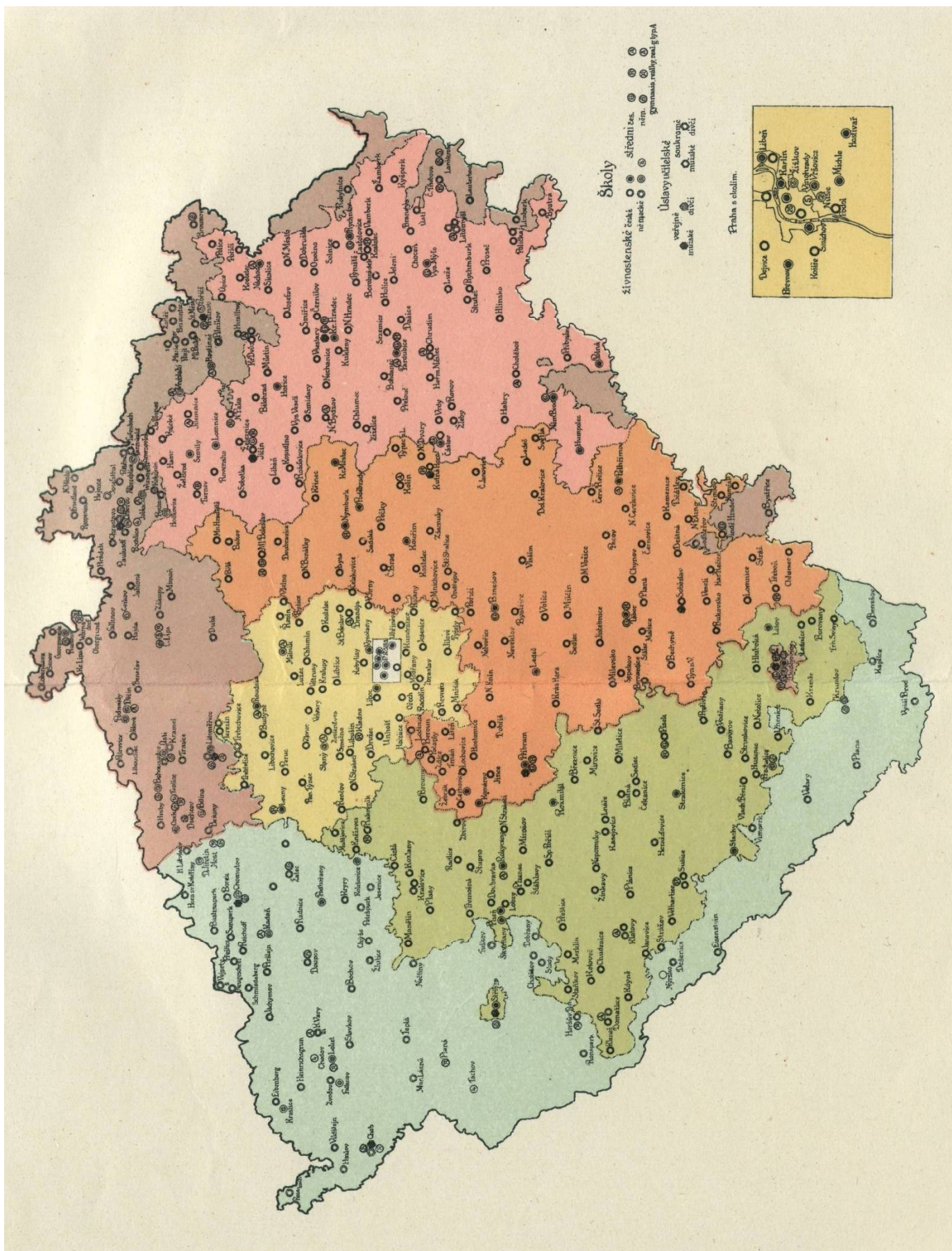
Hod.	Program
6 ⁰⁰	vstávání (nebo v 6 ³⁰), ranní modlitba
6 ³⁰	Mše svatá (dobrovolně), po ní snídaně a studium
7 ⁴⁵	odchod do učeben
8 ⁰⁰ –10 ⁰⁰	vyučování
10 ⁰⁰	svačina
10 ⁰⁰ –12 ⁰⁰	vyučování
12 ⁰⁰	oběd, osvěžení v zahradě
14 ⁰⁰ –16 ⁰⁰	vyučování
16 ⁰⁰	svačina
17 ⁰⁰ –19 ⁰⁰	studium
19 ⁰⁰	večeře, osvěžení
20 ⁰⁰ –20 ⁴⁵	studium
20 ⁴⁵	večerní modlitby, odpočinek

V neděli a ve svátek:

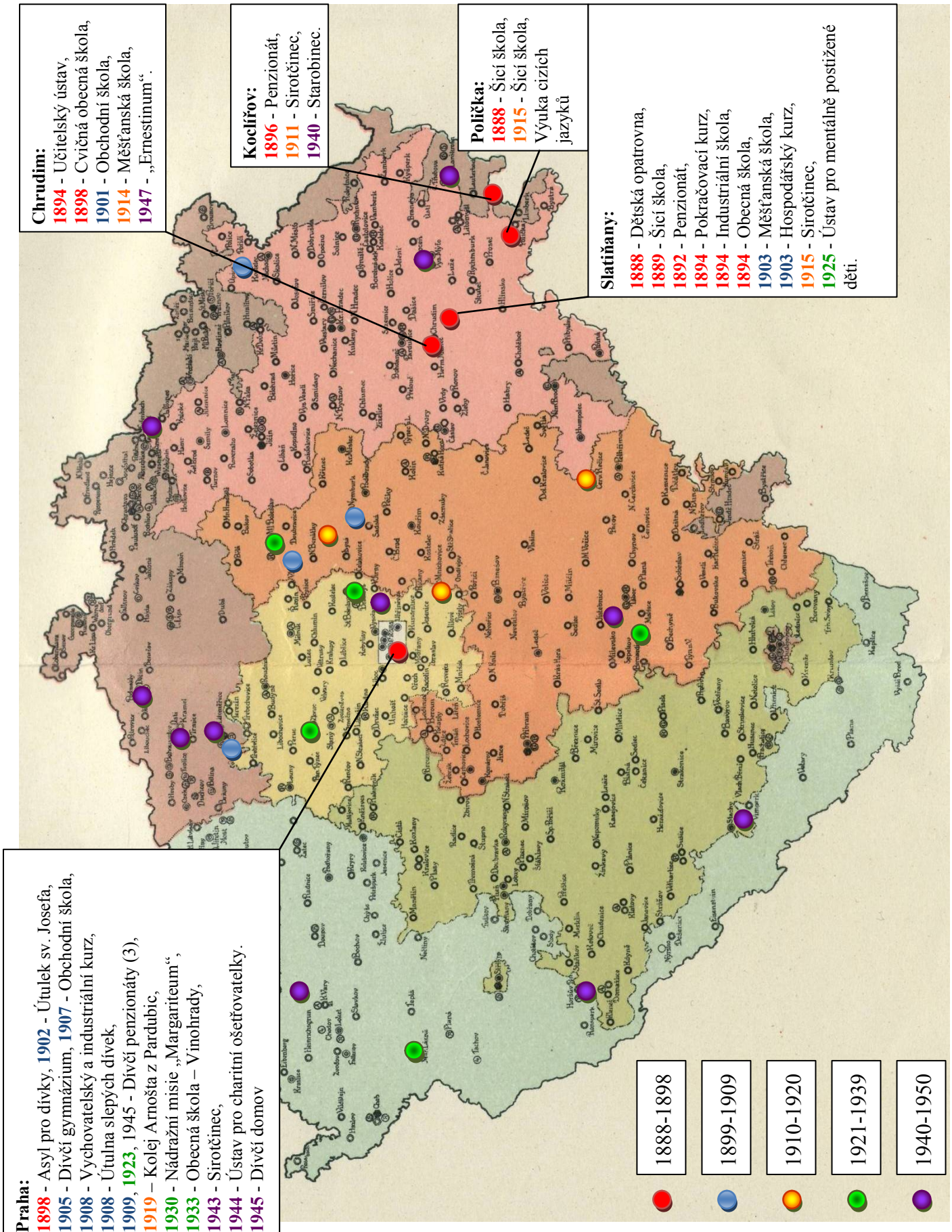
8 ⁰⁰	Mše svatá s exhortou
14 ⁰⁰	požehnání (v létě)
16 ³⁰	požehnání (v zimě)

V květnu je májová pobožnost v 8 hod. večer.

Příloha č. 25 Mapa zachycující střední školy v Českých zemích v roce 1913

Příloha č. 26 Mapa zachycující působišť Kongregace Školských sester sv. Františka v Českých zemích v letech 1888-1950

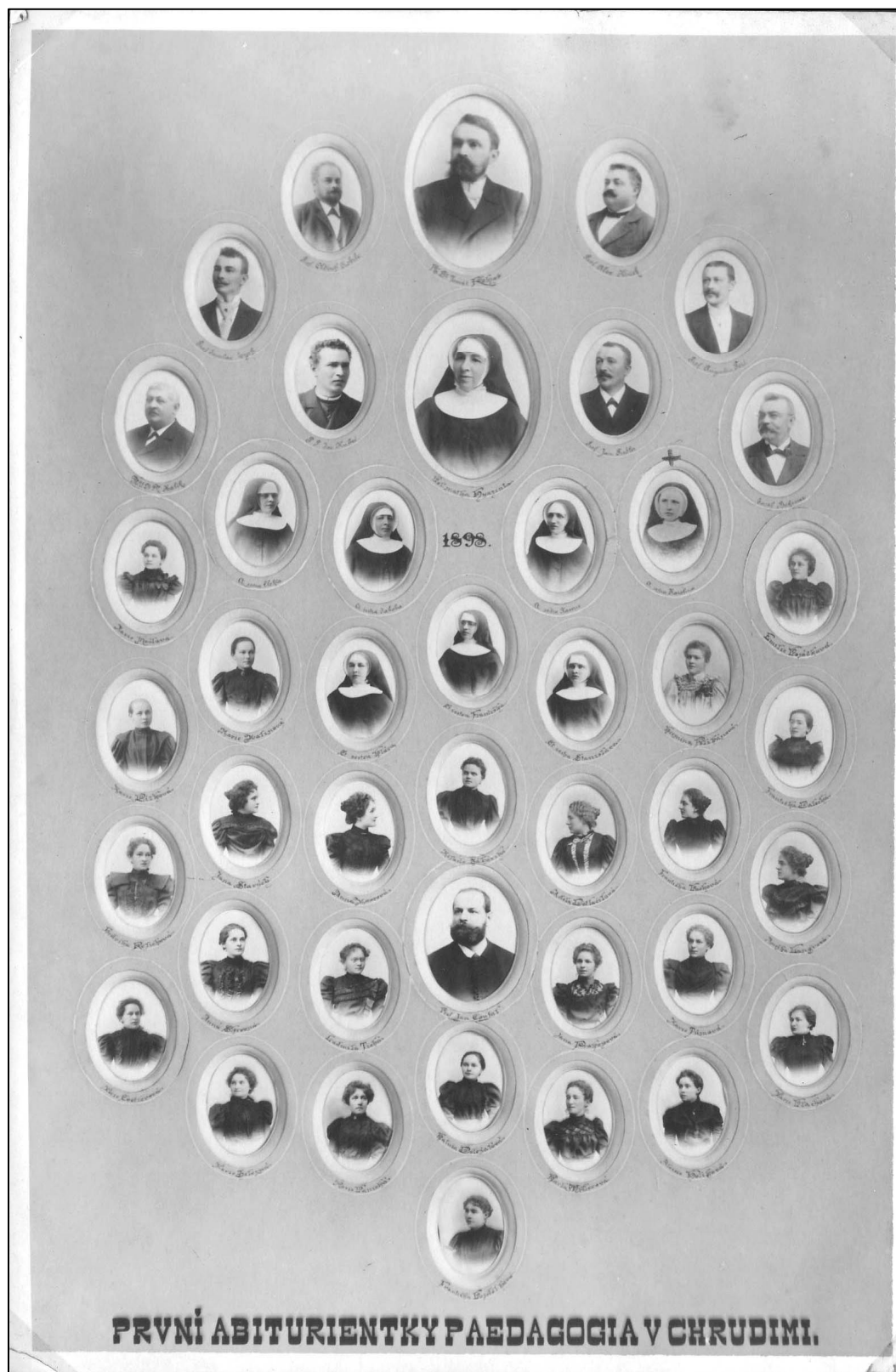
Příloha č. 27 Historické fotografie Chrudimského pedagogia

Obr. 1 Chrudimské pedagogium na pohlednici z přelomu 19. a 20. století.²⁵Obr. 2 Fotografie Chrudimského pedagogia kolem roku 1925.²⁶

²⁵ Kongregace 1888–1978 – 90 let Školských sester sv. Františka, fotoalbum, Archiv OSF, [nesign.].

²⁶ Slatiňany, Chrudim, Vinohrady – začátky Kongregace, fotoalbum, Archiv OSF, [nesign.].

**Příloha č. 28 První absolventky Chrudimského pedagogia
společně s učitelským sborem**

Obr. 3 Maturitní tablo prvních absolventek Pedagogia, které skládaly maturitní zkoušky v roce 1898 v Kutné Hoře.²⁷

²⁷ Kongregace 1888–1978 – 90 let Školských sester sv. Františka, fotoalbum, Archiv OSF, [nesign.].

4. Seznam zkratk uvedených v přílohách

Archiv OSF	Archiv České provincie Kongregace školských sester sv. Františka v Praze, Radimova 2, Praha 6
bm	běžný metr
c. k.	císařský a královský
cís.	císařovna
ctih.	ctihodný
č.	číslo
čes.	český
Dr.	doktor
fys.	fyzikální
Horš.	Horšovský (Týn)
Chrud.	Chrudimský
K	koruna za Rakouska–Uherska
kand. (kandid.)	kandidátka
král.	královna
listop.	listopad
M. (M. M.)	matka (matka Marie)
měšť.	měšťanský
Ml.	Mladá (Boleslav)
n. Jiz.	nad Jizerou
n. L.	nad Labem
nejv.	nejvyšší
nesign.	nesignováno
nestr.	nestránkováno
OSF	Ordinis sancti Francisci (Řád sv. Františka)
p.	pater
P.	Panna
přír.	přírodopisný
r.	rok
roč.	ročník
S.	sestra
S.M. (SM.)	sestra Marie
Sbírka OSF	Školské sestry OSF – Sbírka historických materiálů

SOkA Chrudim	Státní okresní archiv Chrudim, fond: Řádový československý ženský
OSF	ústav učitelský školských sester OSF Chrudim
Suppl.	suplující
sv.	svatý, svatá
šk.	školní
škol.	školský
učit.	učitelský
Vys.	Vysoké (Mýto)
způs.	způsobilst